

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

**Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΚΡΙΣΗ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Εισηγήτρια : Πατεράκη Ευαγγελία (Α.Μ 1836)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Βάλια Αρανίτου

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	4
Κεφάλαιο 1ο – Θεωρητικό πλαίσιο	6
1.1. Ορισμοί – Εννοιολογική αποσαφήνιση	6
1.1.1. Οικονομική κρίση	6
1.1.2. Επιχειρηματικότητα	10
1.1.3. Ανταγωνιστικότητα	12
1.1.4. Παραγωγικότητα	16
1.2. Οικονομική κρίση	18
1.2.1 Ανάλυση οικονομικής κρίσης - αίτια –συνέπειες	18
1.2.2. Οικονομική κρίση και επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα	28
1.2.3. Συνθήκες πριν και μετά την κρίση	31
Κεφάλαιο 2 ^ο – Η περίπτωση των Χανίων.....	33
2.1. Η κοινωνική και οικονομική κατάσταση στα Χανιά - περιγραφή.....	33
2.2. Κλάδοι δραστηριοποίησης επιχειρήσεων	36
2.3. Τομείς που συνεισφέρουν στην ανάπτυξη.....	42
2.4. Διαχρονική πορεία των επιχειρήσεων	44
Κεφάλαιο 3 ^ο – Οι επιχειρήσεις στα Χανιά πριν την Κρίση.....	47
3.1. Οι επιχειρήσεις πριν την κρίση	47
3.2. Χαρακτηριστικά επιχειρήσεων	48
3.3. Προβλήματα των επιχειρήσεων	49
3.4. Ανάπτυξη	52
3.5. Ανταγωνιστικότητα.....	53
3.6. Προοπτικές εξέλιξης	54
Κεφάλαιο 4 ^ο - Περιγραφή νέου επιχειρηματικού περιβάλλοντος	56
4.1. Το νέο επιχειρηματικό περιβάλλον.....	56

4.2. Χαρακτηριστικά επιτυχημένων επιχειρήσεων.....	62
4.3. Οικονομική πολιτική - Χρηματοδότηση.....	65
Επίλογος – Συμπεράσματα	741
Αναφορές - Πηγές.....	74

Εισαγωγή

Η κατάσταση της Ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών μπορεί να θεωρηθεί πως σημειώνεται η σταδιακή εξασθένηση της ύφεσης, η οποία φαίνεται στα επίσημα μακροοικονομικά στοιχεία. Η αρχή της εξασθένησης της ύφεσης αντανακλά την άμβλυνση της μεγάλης απαισιοδοξίας η οποία προϋπήρχε στο καταναλωτικό κοινό αλλά και στον επιχειρηματικό κόσμο (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2014). Ωστόσο, δεν φαίνεται πως έχουν διαμορφωθεί μέχρι και σήμερα οι κατάλληλες προϋποθέσεις αναφορικά με τη σταθερή βελτίωση των προσδοκιών των καταναλωτών και των επιχειρήσεων, αν και έχει παγιωθεί η τάση σταθεροποίησής τους.

Οι συνολικές προσδοκίες, συμπερασματικά, φαίνεται να επηρεάζονται από την ύπαρξη δύο αντίρροπων δυνάμεων. Πιο συγκεκριμένα, από τη μία πλευρά καταγράφεται μια μικρή εξασθένηση της ύφεσης, η οποία καταδεικνύεται με τους πτωτικούς ρυθμούς της δραστηριότητας σε διάφορους κλάδους της οικονομίας να σημειώνουν άμβλυνση ενώ από την άλλη, η διευθέτηση μια πληθώρας φορολογικών υποχρεώσεων συνδυασμένες με τη διατήρηση του ποσοστού της ανεργίας σε υψηλά επίπεδα και την πτώση του ποσοστού της κατανάλωσης, ασκούν πολλαπλές πιέσεις στους καταναλωτές και στις επιχειρήσεις.

Αναφορικά με το Δείκτη Οικονομικού Κλίματος¹ στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια του 2013, αυτός, κατά μέσο όρο, διαμορφώνεται στις 91,1 μονάδες ενώ συγκριτικά με το περσινό διάστημα έχει βελτιωθεί σημαντικά. Η ανάλυση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος που αφορά άμεσα στο επιχειρηματικό περιβάλλον αναλύεται αμέσως παρακάτω (IOBE, 2013).

¹ Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος που δημοσιεύει ανά μήνα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG ECFIN) αποτελεί ένα μέτρο της πορείας της οικονομικής δραστηριότητας. Αποτυπώνει τις εκτιμήσεις και τις προσδοκίες που απορρέουν από έρευνες για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Οι έρευνες αυτές λαμβάνουν υπόψη τους διάφορες συνιστώσες της οικονομίας, όπως τη βιομηχανία, τις υπηρεσίες, τους καταναλωτές, τον κατασκευαστικό κλάδο καθώς και τον κλάδο λιανικού εμπορίου.

Η Κρήτη και συγκριμένα, ο νομός Χανίων, έχει γευτεί μέχρι στιγμής τις αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και δεν έχει αδράξει τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται και αυτό αποτελεί όχι μια απλή διαπίστωση αλλά μια ώθηση στη συζήτηση για τη διαμόρφωση μιας μακροπρόθεσμης ατζέντας με στόχο την ανάδειξη των δυναμικά ισχυρών πλεονεκτημάτων της οικονομίας της.

Ο προβληματισμός που τίθεται σε σχέση με την ειδίκευση σε προϊόντα με χαμηλό έως μεσαίο τεχνολογικό περιεχόμενο που την κάνει ευάλωτη στις νέες παγκόσμιες συνθήκες πρέπει να βρει αντανάκλαση σε ενέργειες τόσο των δημόσιων φορέων όσο και των επιχειρήσεων ώστε να διαμορφωθεί μια στρατηγική που οδηγεί στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων.

Η ενίσχυση της μείωσης στην ποσοστιαία συνεισφορά του νησιού στο σύνολο του Α.Ε.Π. της επικράτειας και η μεγέθυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων αποτελούν ανησυχητική εξέλιξη. Όπως θα δούμε στα πλαίσια της ανάλυσης της συγκεκριμένης εργασίας, ενθαρρυντική είναι η εξέλιξη της παραγωγικότητας του τριτογενούς τομέα, αποτελεί όμως και «αντιστάθμιση» στην ανησυχητική διολίσθηση της ανταγωνιστικότητας των άλλων τομέων.

Κεφάλαιο 1ο – Θεωρητικό πλαίσιο

1.1. Ορισμοί – Εννοιολογική αποσαφήνιση

1.1.1. Οικονομική κρίση

Η σχέση θεωριών με τις κρίσεις είναι μεγάλη και αμφίδρομη, διότι σε μια κρίση το ιστορικό υποκείμενο που βρίσκεται επικεφαλής του οικονομικού σχηματισμού (συνήθως ηγεμόνας, κράτος ή διεθνείς οργανισμοί) καλείται να τις αντιμετωπίσει καθοδηγούμενο συνειδητά ή ασυνείδητα από μια «θεωρία» (Barton, 1993). Η εκδήλωση μιας κρίσης μπορεί να είναι η αφορμή για τη χρεοκοπία μιας προγενέστερης θεωρίας, όταν δεν μπόρεσε να την προβλέψει, ή η ευκαιρία για τη γέννηση μιας νέας, που επαγγέλλεται να είναι πιο διεισδυτική και προνοητική (Cook, 1989). Μια οικονομική θεωρία μπορεί, όταν είναι καλά θεμελιωμένη και εφαρμοστεί αξιόπιστα, να οδηγήσει μια κοινωνία σε ακμή και ευημερία αποφεύγοντας τις μεγάλες κρίσεις ή, αν είναι σφαλερή και επιπόλαιη, να την παρασύρει σε κατάρρευση και καταστροφή.

Όταν ξεσπούν κρίσεις, η διαχείρισή τους οδηγεί συχνά σε ριζικές μεταβολές του χαρακτήρα της οικονομικής δραστηριότητας. Άλλοτε με την εγκαθίδρυση πιο συγκεντρωτικών δομών στο εσωτερικό της οικονομίας, όπως ο λεγόμενος ασιατικός τρόπος παραγωγής στις αρχαίες αυτοκρατορίες και ο έντονος κρατικός παρεμβατισμός στη δεκαετία του 1930, για να δημιουργήσουν οικονομίες κλίμακας και να αντιμετωπίσουν τις ανεπάρκειες παραγωγής και διανομής που προκάλεσαν την κρίση. Άλλοτε με τη διάλυση των συγκεντρωτικών δομών και την απελευθέρωση των αγορών, όπως στην Ανατολική Ευρώπη το 1990 (Taylor, 2010).

Όταν η κρίση υπερβαίνει τα όρια του κάθε σχηματισμού, η διαχείρισή της οδηγεί σε συστήματα ευρύτερης κλίμακας για να ενισχυθεί ο έλεγχος και η εποπτεία

των θεμελιωδών παραγόντων που την προκαλούν. Όπως συνέβη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο διεθνές εμπόριο (συγκρότηση ΠΟΕ), στα συναλλαγματικά συστήματα (Bretton Woods) και στις οικονομικές ενώσεις (ΕΕ, Κομεκόν).

Τα κριτήρια και οι εισοδηματικοί περιορισμοί, που τόσο περίτεχνα είχαν σμιλευτεί από εξειδικευμένες θεωρίες και πολύπλοκους υπολογισμούς για να μεγιστοποιήσουν την ευημερία, δεν επιβίωσαν στις συνθήκες πλανητικής κίνησης κεφαλαίων και ανεξάντλητης επινοητικότητας χρηματοοικονομικών παραγώγων, που μετέθεταν τα μεν πρώτα σε φορολογικούς παραδείσους, τα δεύτερα σε μισθολογικούς παραδείσους φτηνής παραγωγής, και τα βάρη των δανείων σε ένα απροσδιόριστο μέλλον (Boin et al., 2005).

Μολονότι και πάλι η συζήτηση γίνεται σχετικά με το εάν ήταν ανεπαρκείς οι θεωρίες ή λανθασμένος ο τρόπος εφαρμογής τους, τουλάχιστον τέσσερις βασικοί πυλώνες της επικρατούσας οικονομικής θεωρίας αμφισβητούνται έντονα σήμερα (Barton, 1993):

- Η θεωρία των «ορθολογικών προσδοκιών». Αν οι προσδοκίες ήταν ορθολογικές και λάμβαναν υπόψη όλα τα δεδομένα, γιατί δεν έβλεπαν την επερχόμενη κρίση;
- Η υπόθεση της αποτελεσματικής αγοράς: Αν οι αγορές δουλεύουν πάντοτε αποτελεσματικά, γιατί δεν έκαναν έγκαιρα διάγνωση και αποτίμηση των υφιστάμενων κινδύνων;
- Η διαχρονική βελτιστοποίηση της ωφέλειας. Αν τα νοικοκυριά βελτιστοποιούν την ευημερία τους υπό τον μακροχρόνιο εισοδηματικό περιορισμό, γιατί υπέρ δανείστηκαν προκειμένου να αυξήσουν γρήγορα την κατανάλωσή τους και μετά πτώχευσαν, με συνέπεια να την περικόψουν απότομα;

- Η θεωρία γενικής ισορροπίας. Αν το οικονομικό σύστημα συγκλίνει σε μια κατάσταση ισορροπίας, γιατί αποδείχθηκε τόσο ασταθές και ευάλωτο σε διαταραχές;

Αυτές είναι οι πιο εκτεθειμένες περιοχές της σύγχρονης οικονομικής θεωρίας. Η αξιοπιστία των οικονομικών εφεξής θα κριθεί από την προσπάθεια και την επιτυχία να επαναπροσδιοριστούν αυτά τα ζητήματα με πιο αξιόπιστο τρόπο.

Η αλληλεπίδραση οικονομικών θεωριών και κρίσεων διαμορφώνει και μια τυπολογία των τελευταίων. Η οικονομική σκέψη ξεκίνησε από μια κατάσταση όπου η επιθυμία, η ανάγκη ή ο στόχος απόκτησης κάποιων ωφελημάτων υπερέβαιναν όσα ήταν διαθέσιμα. Η «σπάνις» που χαρακτήριζε τα μέσα και τις δυνατότητες να αποκτηθούν, είτε ατομικά είτε συλλογικά, ήταν η αφορμή της οικονομίας (Cook, 1989).

Κάνοντας ένα βήμα πιο πέρα, μπορούσε να ορίσουμε ως οικονομική κρίση την κατάσταση εκείνη όπου η «σπάνις» των μέσων ικανοποίησης μειώνεται μαζικά, ραγδαία και απροειδοποίητα και αυτό οδηγεί σε αναστατώσεις και ανατροπές μεγάλης έκτασης. Η προσέγγιση αυτή μας βοηθά να κάνουμε μια ταξινόμηση των οικονομικών κρίσεων ανάλογα με τη φύση του αιτίου που τις προκάλεσε και τη μορφή με την οποία εκδηλώθηκαν (Boin et al., 2005).

Η οικονομική κρίση παγκόσμιας εμβέλειας θεωρείται υπεύθυνη για την επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης παγκοσμίως. Αυτή η επιβράδυνση έχει ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του ποσοστού της ζήτησης των αγαθών, των υπηρεσιών αλλά και του συνόλου των βιομηχανικών προϊόντων. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται πως οι επιχειρήσεις δέχονται μεγάλες πιέσεις αναφορικά με την προσαρμογή τους στις παρούσες συνθήκες. Στις πλείστες των περιπτώσεων αναγκάζονται να προχωρήσουν στη μείωση του κόστους, στην επανεξέταση της εταιρικής τους στρατηγική, στη διενέργεια επενδύσεων αλλά και στην αναδιάρθρωση του καταστατικού τους (Ulrich et al., 2009).

Αποτελεσματικά, μια μεγάλη πληθώρα επιχειρήσεων έχει παγώσει τον τομέα που αφορά την πρόσληψη και απασχόληση νέου εργατικού δυναμικού. Συνεπώς, γίνεται κατανοητό το γεγονός πως η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει μεταβάλλει δραματικά τις συνθήκες της αγοράς στα πλαίσια της οποίας λειτουργούν οι επιχειρήσεις.

Η κρίση είναι ιδιαίτερα απειλητική κατάσταση αναφορικά με την επιβίωση της επιχείρησης αλλά και τη συνέχιση των δραστηριοτήτων της και είναι υπεύθυνη για την καταστροφή της παραγωγικής της δυναμικότητας (Vergiliet, 2004). Πιο συγκεκριμένα, η επιρροή της οικονομικής κρίσης ήταν εκτεταμένη ανεξαρτήτων του κλάδου, του μεγέθους ή της τοποθεσίας της επιχείρησης. Αναλυτικότερα, η κρίση την οποία έχουν να αντιμετωπίσουν οι επιχειρήσεις ορίζεται ως η «απροσδόκητη και απρόβλεπτη ένταση που απαιτεί γρήγορη αντίδραση και απειλεί τις υπάρχουσες αξίες, τους στόχους και τις υποθέσεις του οργανισμού, καθιστώντας τις μεθόδους πρόληψης και προσαρμογής, ανεπαρκείς» (Ozdevecioglu, 2002: 63).

Συνεπώς, στα πλαίσια του συγκεκριμένου ταραχώδους οικονομικού περιβάλλοντος, το επιχειρηματικό δυναμικό έρχεται αντιμέτωπο με την επιτακτική ανάγκη λήψης μέτρων με στόχο την επιβίωσή του. Γενικότερα, τα προβλήματα τα οποία έχουν να αντιμετωπίσουν οι επιχειρήσεις, την περίοδο της κρίσης, εμφανίζουν άμεση σύνδεση με τη μείωση του επιπέδου των πωλήσεων, με την αγορά των πρώτων υλών για την παραγωγή, με την είσπραξη των απαιτήσεων, με την περιορισμένη δυνατότητα δανεισμού κλπ. Οι επιχειρήσεις οι οποίες εμφανίζουν αποφασιστική δράση και στρατηγική μέθοδο και ανταποκρίνονται στην κρίση νωρίς, στις πλείστες των περιπτώσεων, τα πηγαίνουν καλύτερα συγκριτικά με κάποιες οι οποίες πάσχουν από παράλυση ή (Branstad et al, 2009). Πιο συγκεκριμένα, η χρονική διάρκεια της αποτελεσματικής ανταπόκρισης μιας επιχείρησης στην κρίση, επηρεάζει τη φήμη της, την αξιοπιστία της, την ακεραιότητα που έχουν οι δραστηριότητές της αλλά και το επίπεδο της επίδοσής της στην αγορά (Calloway & Keen, 1996).

Αναφορικά με την ελληνική οικονομία, αυτή φαίνεται πως διέρχεται μια συνεχόμενη περίοδο βαθιάς οικονομικής κρίσης η οποία ως βασικά χαρακτηριστικά της έχει την παρατεταμένη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας αλλά και την ύφεση η οποία εξακολουθεί να υφίσταται, γεγονός το οποίο εμφανίζει άμεσο αντίκτυπο όσον αφορά στο πεδίο της λειτουργίας και των επιδόσεων του επιχειρηματικού δυναμικού της χώρας. Η επιδείνωση αυτή μπορεί πλέον να χαρακτηριστεί ως διάχυτη και σε όλο το εύρος των εμπορικών δραστηριοτήτων. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της είναι η πτωτική τάση του κύκλου εργασιών της επιχείρησης, η ανατροπή της κερδοφορίας αλλά και η μείωση της κεφαλαιουχικής βάσης του εμπορίου (Ετήσια Έκθεση Ελληνικού Εμπορίου, 2011) .

1.1.2. Επιχειρηματικότητα

Η επιχειρηματικότητα έχει να κάνει κυρίως με τη δραστηριοποίηση αλλά και την ικανότητα την οποία κατέχει ένα άτομο αναφορικά με την αναγνώριση των ευκαιριών και την εκμετάλλευσή τους έχοντας ως στόχο να επιτύχει προστιθέμενη αξία ή να έχει οικονομικό όφελος (Τσακανίκας, 2006).

Η οικονομική κρίση οδηγεί τις επιχειρήσεις, αναφορικά με την επιβίωσή τους, στην υιοθέτηση υπευθύνων και αειφόρων επιχειρηματικών πρακτικών. Οι βιώσιμες επιχειρήσεις είναι αναγκαίο, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω να καινοτομούν, να υιοθετούν κατάλληλες τεχνολογίες και να ενισχύσουν την ποιότητα των προϊόντων και υπηρεσιών τους ώστε να παραμείνουν ανταγωνιστικές (Ιωαννίδης, 1995). Εκτός των άλλων, αναφορικά με την επιβίωση και ανάπτυξη της κάθε μίας επιχείρησης, σημαντικοί παράγοντες μπορούν αν θεωρηθούν η χρηματοδότηση, η ανάπτυξη εξαγωγικών δράσεων – διεθνοποίηση της επιχείρησης, η διαμόρφωση της στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων και οι στρατηγικές κινήσεις ανάπτυξης (Audretsch, 2002).

Η επιχειρηματικότητα σχετίζεται άμεσα με τα άτομα, τις επιλογές τους αλλά και το σύνολο των ενεργειών τους, στις οποίες προβαίνουν κατά τη διαδικασία της εκκίνησης, της εξαγοράς ή της λειτουργίας μιας επιχείρησης ή τη συμμετοχή τους στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων (Casson, 1982). Οι επιχειρηματίες είναι μια ανομοιογενής ομάδα η οποία προέρχονται από όλους τους χώρους. Ωστόσο υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά επιχειρηματικής συμπεριφοράς τα οποία εντοπίζονται γενικά και συμπεριλαμβάνουν την ετοιμότητα αναφορικά με την ανάληψη κινδύνων και της επιθυμίας για ανεξαρτησία και αυτοπραγμάτωση (Τσακανίκας, 2006).

Παρά τη συνειδητοποίηση της ανάγκης ενδυνάμωσης της επιχειρηματικότητας, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχουν καταφέρει προς το παρόν να καλύψουν τη μεγάλη διαφορά που παρουσιάζουν με χώρες όπως είναι οι Η.Π.Α και γενικότερα με τους ρυθμούς ανάπτυξης των αγγλοσαξονικών μη Ευρωπαϊκών χωρών. Εάν η Ευρώπη αφήσει να συνεχιστούν οι τρέχουσες οικονομικές τάσεις, το μερίδιό της στην παγκόσμια παραγωγή θα μειωθεί, κυρίως καθώς ολοένα και περισσότερο οι ασιατικές οικονομίες αναπτύσσονται με μεγάλη ταχύτητα (Ιωαννίδης, 1995).

Οι συνεχείς αλλαγές του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, είχαν σαν αποτέλεσμα να μετακινήσουν το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ευρώπης σε δραστηριότητες που βασίζονται στη γνώση. Είναι πλέον κάτι περισσότερο από απαραίτητο και αναγκαίο για την πρόοδο της Ευρώπης, να ενθαρρύνει με κάθε τρόπο την επιχειρηματικότητα. Χρειάζεται περισσότερες νέες και ανθηρές επιχειρήσεις που να είναι έτοιμες να αξιοποιήσουν το άνοιγμα των αγορών και να ξεκινήσουν δημιουργικές ή καινοτόμες προσπάθειες εμπορικής εκμετάλλευσης σε μεγαλύτερη κλίμακα.

Προκειμένου να σημειωθεί αυτή η πρόοδος της Ευρώπης στον τομέα της επιχειρηματικότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την Πράσινη Βίβλο για την επιχειρηματικότητα, η οποία και επιχειρεί να δώσει μια συνολική απάντηση

στο συγκεκριμένο ζήτημα, με μέτρα που αποβλέπουν στη βελτίωση τόσο των ενδογενών παραγόντων, αυτών δηλαδή που καθορίζουν την ατομική απόφαση για την έναρξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, όσο και των εξωγενών, που αφορούν κυρίως το οικονομικό περιβάλλον (Κώτσιος, 2013).

Γίνεται πλέον φανερό, ότι η Ευρώπη με όλες αυτές τις πολιτικές που έχει θεσπίσει, έχει ήδη κατανοήσει τις διαρθρωτικές αλλαγές που συμβαίνουν στην παγκόσμια οικονομία και την ανάγκη να προσαρμοστεί σε αυτές, προκειμένου να παραμείνει ανταγωνιστική. Απαραίτητη επομένως προϋπόθεση, είναι να δοθεί το απαραίτητο βάρος που χρειάζεται στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Η στάση των Ευρωπαίων γενικά, απέναντι στην επιχειρηματικότητα και η συμμετοχή τους σ' αυτή, παρουσιάζει μεγάλες αποκλίσεις σε σχέση με χώρες όπως οι Η.Π.Α (Κώτσιος, 2013). Οι Ευρωπαίοι συμμετέχουν λιγότερο από τους Αμερικανούς σε νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις δεν έχουν εξίσου γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με τις επιχειρήσεις των Η.Π.Α.

1.1.3. Ανταγωνιστικότητα

Η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας ορίζεται ως «ο βαθμός ικανότητας μιας χώρας να παράγει-κάτω από συνθήκες ελεύθερου και χωρίς διακρίσεις ανταγωνισμού - αγαθά και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των διεθνών αγορών, ενώ συγχρόνως διατηρούν και επεκτείνουν το πραγματικό εισόδημα των κατοίκων μακροχρόνια» (Ιωαννίδης, 1995). Επομένως, σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, η ανταγωνιστικότητα αντανάκλαται στην ικανότητα μιας οικονομίας να εξασφαλίζει, να διατηρεί και να διευρύνει τα μερίδιά της στις διεθνείς αγορές προϊόντων και υπηρεσιών και κυρίως σε αυτές τις αγορές που χαρακτηρίζονται ως αγορές - στόχοι.

Άλλος ένα ορισμός υποστηρίζει πως η ανταγωνιστικότητα είναι «το σύνολο των θεσμικών οργάνων και οικονομικών πολιτικών που ενισχύουν τις προοπτικές

μακροπρόθεσμης οικονομικής μεγέθυνσης». Ο ορισμός αυτός παραπέμπει κυρίως στους παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα και στο μακροχρόνιο αποτέλεσμα- την ανάπτυξη (Καραγιάννης, 1995). Η ανταγωνιστικότητα αποτελεί ικανή συνθήκη για την επίτευξη υψηλότερου βιοτικού επιπέδου και απασχόλησης. Μάλιστα, σε μακροχρόνια βάση, η ανταγωνιστικότητα αποτελεί τον βασικότερο προσδιοριστικό παράγοντα της αναπτυξιακής επίδοσης. Επομένως, οι πολιτικές συστηματικής ενίσχυσής της αποτελούν ένα αναγκαίο στοιχείο επιτυχίας της συνολικής προσπάθειας για ανάπτυξη και ευημερία μιας χώρας (Γιαννίτσης και συν, 2009).

Ενώ λοιπόν, η ανταγωνιστικότητα είναι ικανή συνθήκη για την οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία, αντίστροφα, η επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης δεν εξασφαλίζει αυτόματα την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας.

Η Ελλάδα αποτελεί ίσως αντιπροσωπευτικό παράδειγμα επιβεβαίωσης αυτής της παραδοχής καθώς οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης των τελευταίων ετών συνοδεύτηκαν από απώλειες ανταγωνιστικότητας - με βάση τους δείκτες διεθνών οργανισμών (ΟΟΣΑ, ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα) - αύξηση της ανεργίας, περιορισμένη διάχυση του αποτελέσματος, απώλειες μεριδίων σε ξένες αγορές, χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου, απουσία διάκρισης επιχειρηματικών κλάδων διεθνώς αλλά και απουσία ουσιαστικών δομικών αλλαγών και ρήξεων στην λειτουργία του οικονομικού συστήματος. Από την άλλη πλευρά, η παγκόσμια οικονομία χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό στις διεθνείς αγορές (Κώτσιος, 2013).

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας αναφέρεται, με απλά λόγια, στην ικανότητα των επιχειρήσεων μιας χώρας να ανταγωνίζονται άλλες, τόσο στην εσωτερική αγορά της όσο και στις διεθνείς αγορές (Ιωαννίδης, 1995). Βραχυχρόνια, η ικανότητα αυτή εξαρτάται από το κόστος, τις τιμές και τους μισθούς. Μακροχρόνια από διαρθρωτικές αλλαγές. Και στις δύο περιπτώσεις επηρεάζεται καθοριστικά (αλλά όχι αποκλειστικά) από την οικονομική και κοινωνική

πολιτική (κρατικές ρυθμίσεις, επενδύσεις υποδομών κλπ). Γενικά, η έννοια της εθνικής ανταγωνιστικότητας παραπέμπει στην ανάγκη για οικονομικές μεταρρυθμίσεις και άνοδο της παραγωγικότητας (Καραγιάννης, 1995). Η ανταγωνιστικότητα συνιστά λοιπόν κρίσιμο για την ανάπτυξη όρο. Μειούμενη διεθνής ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας ή άνοιγμα της απόστασης που τη χωρίζει από άλλες έχει ως συνέπεια αυξανόμενους κινδύνους για την οικονομική μεγέθυνση και την απασχόληση και για τις αξίες του κοινωνικού κράτους.

Ένας από τους βασικούς δείκτες της ανταγωνιστικότητας που χαρακτηρίζει την οικονομία μιας χώρας είναι το ποσοστό των εισαγωγών που καλύπτουν οι εξαγωγές της. Μετριέται λοιπόν *ex post* με βάση το ποσοστό κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές ή εναλλακτικά με τα μερίδια αγοράς που καλύπτουν τα προϊόντα μιας χώρας στις διεθνείς αγορές. Εκτός από αυτούς τους τρόπους μέτρησης, το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum - WEF) έχει δημιουργήσει ένα δείκτη ανταγωνιστικότητας (Global Competitiveness Index - GCI), ο οποίος λαμβάνει υπόψη του το τρέχον επίπεδο ανάπτυξης και στοχεύει στη μέτρηση της ικανότητας μιας εθνικής οικονομίας να επιτύχει συνεχή οικονομική ανάπτυξη τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα (Γιαννίτσης και συν, 2009).

Ο δείκτης αυτός αποτελείται από τρεις σταθμισμένους υπο-δείκτες που μετρούν: την ποιότητα του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, την ποιότητα των δημοσίων θεσμών της χώρας και το επίπεδο τεχνολογικής εξέλιξής της. Αυτοί οι υπο-δείκτες υπολογίζονται λαμβάνοντας υπόψη τόσο δημόσια διαθέσιμα στοιχεία από τους εθνικούς λογαριασμούς της χώρας, όσο και στοιχεία ερευνών που διενεργεί το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ.

Έτσι, η διεθνής ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας εξαρτάται από το φάσμα και την ποιότητα των αγαθών και των υπηρεσιών που μπορεί να παράγει και να εξάγει μια χώρα και, αντιστοίχως, από τον τρόπο με τον οποίο οι αγορές, τα θεσμικά όργανα και οι πολιτικές στηρίζουν και προάγουν τις άλλες παραμέτρους

της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων της. Η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας εξαρτάται, από ένα πλήθος παραγόντων που λειτουργούν βραχυπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα (Κώτσιος, 2013). Μεταξύ των μακροπρόθεσμων αυτών παραγόντων είναι (Γιαννίτσης και συν, 2009):

- η ποιότητα των προϊόντων
- η καινοτομία
- οι δαπάνες για έρευνα και τεχνολογία
- η τεχνολογική εξέλιξη και η ενσωμάτωσή της στην παραγωγική διαδικασία
- η εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού
- η επιχειρηματικότητα

Στους κυρίως βραχυπρόθεσμους παράγοντες περιλαμβάνονται (Γιαννίτσης και συν, 2009):

- το κόστος εργασίας (μισθοί, ασφαλιστικές εισφορές κ.α.)
- η συναλλαγματική ισοτιμία
- η εξέλιξη της παραγωγικότητας
- το επίπεδο του πληθωρισμού
- η πολιτική κέρδους των επιχειρήσεων

Οι παράγοντες αυτοί τις περισσότερες φορές αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Για παράδειγμα, το επίπεδο του πληθωρισμού σε μία χώρα καθορίζεται και από το κόστος εργασίας αλλά και την πολιτική κέρδους των επιχειρήσεων, το επίπεδο του ανταγωνισμού, τις μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας κ.α. Και αντίστροφα, για παράδειγμα το κόστος εργασίας τροφοδοτείται από την πιθανή ύπαρξη υψηλού πληθωρισμού, τις τεχνολογικές εξελίξεις και την ενσωμάτωσή τους στη παραγωγική διαδικασία κλπ.

1.1.4. Παραγωγικότητα

Στη βιβλιογραφία, η προσοχή έχει εστιάσει στην παραγωγικότητα σαν σημαντικό παράγοντα στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, τη δημιουργία των καλύτερων θέσεων εργασίας και την κοινωνική ανάπτυξη. Οι μετρήσεις παραγωγικότητας είναι επίσης χρήσιμες για τις μελέτες της διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Οι χώρες με υψηλούς ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας είναι σε θέση να πωλήσουν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους στις διεθνείς αγορές σε χαμηλότερες τιμές. Εντούτοις, η ανταγωνιστικότητα δεν καθορίζεται μόνο από την παραγωγικότητα, αλλά και από το κόστος των συντελεστών στη διαδικασία παραγωγής (Ιωαννίδης, 1995). Πράγματι, ένα γνωστό μέτρο της διεθνούς ανταγωνιστικότητας συνδυάζει το κόστος εργασίας και την παραγωγικότητα σε ένα ενιαίο μέτρο του κόστους εργασίας ανά μονάδα παραγωγής. Οι μετρήσεις μοναδιαίου κόστους εργασίας έχουν χρησιμοποιηθεί ευρέως για τις διεθνείς συγκρίσεις της ανταγωνιστικότητας κόστους (Ioannides, 2003).

Πρέπει να τονιστεί ότι μια αποκλειστική εστίαση στην παραγωγικότητα και το κόστος εργασίας δεν μπορεί φυσικά πλήρως να εξηγήσει τα εμπορικά σχέδια και τις διαφορές σε οικονομική απόδοση μεταξύ των χωρών. Αρχικά, σε επίπεδο χωρών, είναι δύσκολο να μιλήσει για την ανταγωνιστικότητα, δεδομένου ότι για να κυριολεκτήσουμε κάποιος πρέπει πάντα να διακρίνει μεταξύ των βιομηχανιών με και χωρίς ένα συγκριτικό πλεονέκτημα σχετικά με άλλες χώρες (Ιωαννίδης,

1995). Μια εστίαση σε επίπεδο κλάδων ή βιομηχανιών είναι επομένως πολύ σημαντική.

Παρά τους περιορισμούς του, ο έλεγχος του μοναδιαίου κόστους εργασίας είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για να παρακολουθήσει κανείς την ανταγωνιστική επίδοση μιας χώρας βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα. Το μοναδιαίο κόστος εργασίας είναι ιδιαίτερα χρήσιμο όταν αποσυντίθεται στα αποτελέσματα της παραγωγικότητας, του κόστους εργασίας και της σχετικής απόδοσης τιμών (Ioannides, 2003). Σαφώς μια πτώση στο μοναδιαίο κόστους εργασίας που επιτυγχάνεται μέσω της αύξησης παραγωγικότητας έχει πολύ διαφορετικές επιπτώσεις στην ποιότητα και αμοιβή της εργασίας από μια παρόμοια πτώση που οφείλεται σε μια περικοπή στις αμοιβές.

Μια πολύ μεγάλη έμφαση είτε στην αμοιβή είτε στην παραγωγικότητα μπορεί να επιδράσει στην άλλη μεταβλητή με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε η επιδιωκόμενη αλλαγή του μοναδιαίου κόστους εργασίας μπορεί να μην εμφανιστεί. Παραδείγματος χάριν, αφ' ενός μια υπερβολική και μακροχρόνια έμφαση στη μετριοπάθεια αμοιβών μπορεί να απειλήσει το ποσοστό αύξησης παραγωγικότητας μιας χώρας δεδομένου ότι αυτό μπορεί να αποθαρρύνει την καινοτομία και την επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό. Αφ' ετέρου, ειδικότερα για τις αναπτυσσόμενες χώρες, μια πολύ ισχυρή έμφαση στη βελτίωση παραγωγικότητας με μείωση της απασχόλησης κυρίως των με λίγα προσόντα ανθρώπων που δημιουργούν μια μεγάλη ομάδα εργαζομένων χαμηλής-παραγωγικότητας, μπορεί στη συνέχεια να απειλήσει την απόδοση παραγωγικότητας της οικονομίας μακροπρόθεσμα (Ioannides, 2003).

Σαφώς μια ισορροπημένη στρατηγική που οδηγεί στη δημιουργία παραγωγικότερων και καλύτερες πληρωμένων θέσεων εργασίας είναι ο τρόπος προς τη βελτιωμένη ανταγωνιστικότητα που μπορεί να διατηρηθεί μακροπρόθεσμα.

1.2. Οικονομική κρίση

1.2.1 Ανάλυση οικονομικής κρίσης - αίτια –συνέπειες

Το πλαίσιο της ελληνικής οικονομική κρίση δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό ως ένα μεμονωμένο γεγονός. Ξεσπά στο μέσο δύο συστημικών κρίσεων συνιστά επακόλουθο της χρηματοπιστωτικής κρίσης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ) του 2008 και θρυαλλίδα της κρίσης της ζώνης του ευρώ. Είναι πιθανό ότι, αν δεν ήταν η Ελλάδα θα ήταν κάποιο άλλο ευάλωτο κράτος μέλος στη θέση της και η κρίση της ευρωζώνης δε θα είχε αποφευχθεί. Η κρίση στις ΗΠΑ έδρασε σαν καταλύτης.

Αναφορικά με την διαδικασία της διάγνωση της ελληνικής κρίσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι η παραπάνω παρατήρηση καθώς πέρα από τις εγγενείς θεμελιώδεις αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, εντοπίζονται αίτια που συνδέονται άρρηκτα με τις παραπάνω δύο κρίσεις. Στην Ελλάδα η κρίση αλλάζει χαρακτήρα και από χρηματοπιστωτική μετατρέπεται σε κρίση χρέους, καθώς το υψηλό δημόσιο χρέος της γίνεται στόχος των αγορών ως το αδύναμο σημείο της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο, αυτός ο χαρακτηρισμός δεν την προσδιορίζει απόλυτα δεδομένου ότι η ελληνική κρίση έχει ποικίλες εκφάνσεις.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα και το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (δίδυμα ελλείμματα), το δημόσιο χρέος και το εξωτερικό χρέος, το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και το έλλειμμα αξιοπιστίας² συνθέτουν την εικόνα της ελληνικής οικονομίας. Η εικόνα αυτή ήταν που επηρέασε τις αγορές και έτσι, ο εξωτερικός δανεισμός της χώρας, όπου μετά την ένταξή της στην ΟΝΕ φάνταζε δεδομένος και απρόσκοπτος, κατέστη, μέσα σε λίγο διάστημα, απαγορευτικός.

² Το έλλειμμα αξιοπιστίας της Ελλάδος εντοπίζεται τόσο στη «δημοσιονομική εκτροπή» της χώρας όσο και στη συνεχή αποτυχία εκπλήρωσης των συμβατικών υποχρεώσεων της που προκύπτουν από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Η διαδικασία της ένταξης σε ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης δεν ήταν πρωτόγνωρη εμπειρία, μα ούτε η Ελλάδα βρίσκεται για πρώτη φορά τόσο κοντά στο χείλος της χρεοκοπίας. Περίπου το ήμισυ της περιόδου από το 1829³ μέχρι το 2006 η Ελλάδα βρίσκεται σε κατάσταση αθέτησης πληρωμών ή αναδιάρθρωσης του χρέους της (Reinhart & Rogoff, 2008). Στη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών, η χώρα τέθηκε πολλές φορές υπό δημοσιονομική επιτήρηση. Υπενθυμίζονται, τα δύο προγράμματα λιτότητας το 1985-1987 και το 1990-1993 και η δημοσιονομική και νομισματική πειθαρχία για την επίτευξη της Σύγκλισης, προκειμένου να εξασφαλίσει την ένταξή της στον πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), τη ζώνη του ευρώ. Επίσης, για την παράβαση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης εισήλθε σε καθεστώς δημοσιονομικής εποπτείας το 2004 από το οποίο βγήκε το 2007, ενώ από τον Απρίλιο του 2009 η ελληνική οικονομία υπήχθη στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος, επειδή τα δημοσιονομικά ελλείμματα των δύο τελευταίων ετών είχαν υπερβεί αδικαιολόγητα⁴ το όριο που έθετε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ), ήτοι το 3% του ΑΕΠ (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009).^{5,6}

Τα αίτια της ελληνικής κρίσης διακρίνονται σε ιθαγενή (ελληνικά), συστημικά περιφερειακά, αφού αφορούν στην αρχιτεκτονική της ευρωζώνης και συστημικά διεθνή, δεδομένου του τρόπου που λειτουργεί το παγκόσμιο σύστημα και δη, οι διεθνείς κεφαλαιαγορές. Η διάκριση αυτή έγινε γιατί και στα τρία επίπεδα εντοπίζονται τρωτά σημεία ο συνδυασμός των οποίων συνέβαλε στο ξέσπασμα

³ Το 1829 καταγράφεται στο άρθρο ως το έτος ανεξαρτησίας της Ελλάδος.

⁴ Αφού δεν είχαν προκύψει «ειδικές συνθήκες», όπως για παράδειγμα έκτακτα γεγονότα που θα δικαιολογούσαν την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος.

⁵ Τούτο προέκυψε μετά την εκτίναξη του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης στο 5,6% του ΑΕΠ, το οποίο σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία της Eurostat (22.04.2010) διαμορφώθηκε τελικά στο 13,6% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος έφθασε το 115,1% του ΑΕΠ.

⁶ Την περίοδο 2000-2007 ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ήταν κατά μέσο όρο περίπου 4,0% ετησίως, τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου σε συνεχή αποκλιμάκωση έως το 2005, ενώ το 2008 ο ρυθμός ανάπτυξης υποχώρησε στο 2,0% και τα επιτόκια αυξήθηκαν από 3,2% το 2005 σε 4,6% το 2008 επηρεάζοντας ανοδικά τη δυναμική του χρέους.

της ελληνικής κρίσης. Άλλωστε η Ελλάδα δεν είναι ένα απομονωμένο κράτος• είναι πλήρες μέλος της ΕΕ, μοιράζεται με άλλα δεκαέξι κράτη ένα κοινό νόμισμα και όλα αυτά λαμβάνουν χώρα μέσα σε ένα παγκόσμιο σύστημα που διέπεται από τους κανόνες της παγκοσμιοποίησης.

Το δημοσιονομικό έλλειμμα και το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (δίδυμα ελλείμματα), το δημόσιο χρέος και το εξωτερικό χρέος, το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και το έλλειμμα αξιοπιστίας⁷ συνθέτουν την εικόνα της ελληνικής οικονομίας. Η εικόνα αυτή ήταν που επηρέασε τις αγορές και έτσι, ο εξωτερικός δανεισμός της χώρας, όπου μετά την ένταξή της στην ΟΝΕ φάνταζε δεδομένος και απρόσκοπτος, κατέστη, μέσα σε λίγο διάστημα, απαγορευτικός.

Η διαδικασία της ένταξης σε ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης δεν ήταν πρωτόγνωρη εμπειρία, μα ούτε η Ελλάδα βρίσκεται για πρώτη φορά τόσο κοντά στο χείλος της χρεοκοπίας. Περίπου το ήμισυ της περιόδου από το 1829⁸ μέχρι το 2006 η Ελλάδα βρίσκεται σε κατάσταση αθέτησης πληρωμών ή αναδιάρθρωσης του χρέους της (Reinhart & Rogoff, 2008). Στη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών, η χώρα τέθηκε πολλές φορές υπό δημοσιονομική επιτήρηση. Υπενθυμίζονται, τα δύο προγράμματα λιτότητας το 1985-1987 και το 1990-1993 και η δημοσιονομική και νομισματική πειθαρχία για την επίτευξη της Σύγκλισης, προκειμένου να εξασφαλίσει την ένταξή της στον πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), τη ζώνη του ευρώ. Επίσης, για την παράβαση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης εισήλθε σε καθεστώς δημοσιονομικής εποπτείας το 2004 από το οποίο βγήκε το 2007, ενώ από τον Απρίλιο του 2009 η ελληνική οικονομία υπήχθη στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος, επειδή τα δημοσιονομικά ελλείμματα των δύο τελευταίων ετών είχαν υπερβεί

⁷ Το έλλειμμα αξιοπιστίας της Ελλάδος εντοπίζεται τόσο στη «δημοσιονομική εκτροπή» της χώρας όσο και στη συνεχή αποτυχία εκπλήρωσης των συμβατικών υποχρεώσεών της που προκύπτουν από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

⁸ Το 1829 καταγράφεται στο άρθρο ως το έτος ανεξαρτησίας της Ελλάδος.

αδικαιολόγητα⁹ το όριο που έθετε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ), ήτοι το 3% του ΑΕΠ (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009).^{10,11}

Τα αίτια της ελληνικής κρίσης διακρίνονται σε ιθαγενή (ελληνικά), συστημικά περιφερειακά, αφού αφορούν στην αρχιτεκτονική της ευρωζώνης και συστημικά διεθνή, δεδομένου του τρόπου που λειτουργεί το παγκόσμιο σύστημα και δη, οι διεθνείς κεφαλαιαγορές. Η διάκριση αυτή έγινε γιατί και στα τρία επίπεδα εντοπίζονται τρωτά σημεία ο συνδυασμός των οποίων συνέβαλε στο ξέσπασμα της ελληνικής κρίσης. Άλλωστε η Ελλάδα δεν είναι ένα απομονωμένο κράτος• είναι πλήρες μέλος της ΕΕ, μοιράζεται με άλλα δεκαέξι κράτη ένα κοινό νόμισμα και όλα αυτά λαμβάνουν χώρα μέσα σε ένα παγκόσμιο σύστημα που διέπεται από τους κανόνες της παγκοσμιοποίησης.

Στα ιθαγενή αίτια της κρίσης εντάσσονται τα παρακάτω:

➤ Η διεθνής επενδυτική θέση της Ελλάδος

Στην χώρα μας, η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση, εμφανίζεται επιδεινούμενα αρνητική με τα κυρίαρχα συστατικά της μέρη (υποχρεώσεις στο εξωτερικό) να είναι οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου και τα δάνεια ενώ η πολυεθνικοποίηση της ελληνικής οικονομίας (Άμεσες Ξένες Επενδύσεις) εμφανίζει αναιμικές επιδόσεις. Κατά συνέπεια, τα αυξανόμενα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών χρηματοδοτούνται από εξωτερικό δανεισμό και όχι από επενδύσεις.

⁹ Αφού δεν είχαν προκύψει «ειδικές συνθήκες», όπως για παράδειγμα έκτακτα γεγονότα που θα δικαιολογούσαν την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος.

¹⁰ Τούτο προέκυψε μετά την εκτίναξη του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης στο 5,6% του ΑΕΠ, το οποίο σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία της Eurostat (22.04.2010) διαμορφώθηκε τελικά στο 13,6% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος έφθασε το 115,1% του ΑΕΠ.

¹¹ Την περίοδο 2000-2007 ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ήταν κατά μέσο όρο περίπου 4,0% ετησίως, τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου σε συνεχή αποκλιμάκωση έως το 2005, ενώ το 2008 ο ρυθμός ανάπτυξης υποχώρησε στο 2,0% και τα επιτόκια αυξήθηκαν από 3,2% το 2005 σε 4,6% το 2008 επηρεάζοντας ανοδικά τη δυναμική του χρέους.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, τα δάνεια που εισέρρευσαν στη χώρα έως το 2009 ανήλθαν σε 400 δισεκ. ευρώ, από τα 70 δισεκ. το 1999.

Πράγματι, η Ελλάδα καταγράφει χαμηλές επιδόσεις στην προσέλκυση επενδύσεων αλλά διαθέτει σημαντικές δυνατότητες για την προσέλκυση αυτών.¹² Έχει σημειωθεί ότι η μείωση του εργατικού κόστους δεν αποτελεί βιώσιμη πολιτική προσέλκυσης επενδύσεων, αντίθετα χρειάζεται να διορθωθούν οι αγκυλώσεις στην αγορά εργασίας, να ενισχυθεί η παραγωγικότητα και να αξιοποιηθεί το ανθρώπινο δυναμικό της χώρας. Σε αντίθεση με την Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, που επίσης υπόκεινται σε αυστηρή δημοσιονομική πειθαρχία, η πρώτη βρίσκεται μέσα στους δέκα πρώτους δημοφιλέστερους προορισμούς επενδύσεων και η Πορτογαλία μεταπήδησε από την 116η θέση στην 68η (UNCTAD, 2012).

➤ Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας

Η βασική διαχρονική ιδιομορφία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στην περίπτωση της Ελλάδος εντοπίζεται στο χρόνιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου και στο πλεόνασμα στο ισοζύγιο υπηρεσιών, μεταβιβάσεων και χρηματοοικονομικών συναλλαγών με μεγάλη εξάρτηση από τις υπηρεσίες,

¹² Σύμφωνα με την Έκθεση «World Investment Report 2012» της Διάσκεψης του ΟΗΕ για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD) στην κορύφωση της κρίσης στην Ελλάδα (2011) οι εισροές επενδυτικών κεφαλαίων ΑΞΕ ήταν αισθητά μειωμένες (από 4,499 δισεκ. δολάρια. το 2008 στο 373 εκατ. δολ. το 2010 και 1,823 δισεκ. δολάρια το 2011) και η χώρα βρισκόταν, σύμφωνα με το δείκτη απόδοσης από πλευράς προσέλκυσης ΑΞΕ της UNCTAD (Inward FDI Attraction Index), στην 142η θέση μεταξύ 181 χωρών του ΟΗΕ. Ένα χρόνο πριν η Ελλάδα κατείχε λίγο υψηλότερη θέση (134η) αλλά η γενική εικόνα της δείχνει ότι διαθέτει ένα σχετικά αφιλόξενο επενδυτικό περιβάλλον. Σε ότι αφορά το δείκτη Inward FDI Potential Index που αποτυπώνει 4 κατηγορίες οικονομικών χαρακτηριστικών, δηλαδή ελκυστικότητα της εγχώριας αγοράς, ποιότητα και κόστος εργατικού δυναμικού, παρουσία φυσικών πόρων και ποιότητα υποδομών η Ελλάδα βρίσκεται στην 59η σε σύνολο 177 χωρών. Η συμβολή των ΑΞΕ στην ανάπτυξη της χώρας υποδοχής υπολογίζεται με το δείκτη Inward FDI Contribution και η Ελλάδα κατέχει την 67η θέση στις 79 χώρες που μελετώνται.

κυρίως τον τουρισμό και τις μεταβιβάσεις τόσο τις δημόσιες όσο και τις ιδιωτικές (Μπαμπανάσης, 2004). Ωστόσο, παρατηρείται έλλειμμα στο ισοζύγιο εισοδημάτων καθώς οι πληρωμές για τόκους, μερίσματα και κέρδη υπερβαίνουν τις αντίστοιχες εισπράξεις.

Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αντικατοπτρίζει την αυξημένη εγχώρια ζήτηση εξαιτίας της υπερκυκλικής δημοσιονομικής και της χαλαρής νομισματικής πολιτικής, της εισροής σημαντικών πόρων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ και τον υπερδανεισμό των νοικοκυριών και επιχειρήσεων (Οικονόμου, 2010).

Περαιτέρω, το παθητικό εμπορικό ισοζύγιο της χώρας εκφράζει το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας. Σε περίπτωση που ο ρυθμός ανόδου των αμοιβών των συντελεστών παραγωγής είναι υψηλότερος από το ρυθμό βελτίωσης της παραγωγικότητας, τότε το κατά μονάδα κόστος παραγωγής των εγχωρίων παραγομένων προϊόντων αυξάνεται. Αν αυτή η αύξηση, εκφρασμένη σε κοινό νόμισμα, είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη αύξηση του κατά μονάδα κόστους παραγωγής στις ανταγωνίστριες χώρες, τότε η ανταγωνιστικότητα της εγχώριας οικονομίας επιδεινώνεται» (Μπαμπανάσης, 2004).

➤ **Το ελληνικό δημοσιονομικό πρόβλημα και τα «δίδυμα ελλείμματα»**

Τα έσοδα από τη φορολογία και οι αποταμιευτικοί πόροι συνιστούν την κύρια πηγή κάλυψης των δημοσίων ελλειμμάτων και του χρέους. Το άνισο και παλαιωμένο φορολογικό σύστημα, μη βασιζόμενο σε καθολικές και ενιαίες αρχές φορολόγησης συνιστά «ανοιχτή πληγή» της ελληνικής οικονομίας (Δρεττάκης, 2011). Τα φορολογικά έσοδα στην Ελλάδα αντλούνται κυρίως από την επιβολή έμμεσων φόρων και δη του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας ενώ η άμεση φορολογία προέρχεται κυρίως από τη φορολόγηση μισθών και συντάξεων (Σταθάκης, 2011).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, τα δημόσια έσοδα κυμαίνονταν την περίοδο 1995-2009 κατά μέσο όρο στο 39.3% του ΑΕΠ έναντι των δημοσίων δαπανών στο 45.3% του ΑΕΠ, εμφανίζοντας σε σταθερή βάση ένα δημοσιονομικό έλλειμμα της τάξεως του 6% (μέσος όρος ευρωζώνης 2,5-3%). Η αιτία της υστέρησης των εσόδων έναντι των δημοσίων δαπανών βρίσκεται στη μη διευρυμένη φορολογική βάση και την εκτεταμένη φοροδιαφυγή. Η μη φορολόγηση των ατομικών εισοδημάτων και των επιχειρηματικών κερδών εδράζεται στο καθεστώς ειδικής μεταχείρισης εκατοντάδων επαγγελματιών και επιχειρήσεων διαφόρων κλάδων.¹³

Επιπλέον, το σημερινό φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται κατακερματισμένο, πολύπλοκο και σύνθετο ενθαρρύνοντας έτσι τη διαφθορά και τη φοροδοτική ασυνέπεια. Η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία είναι κεφαλαιώδους σημασίας διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και η κύρια ευθύνη επιρρίπτεται στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση, η οποία με την ανοχή που έχει επιδείξει συμβάλλει στη διόγκωση του προβλήματος και όχι στην εξάλειψή του (Δρεττάκης, 2011).

➤ Διαχρονικές στρεβλώσεις στην ελληνική διακυβέρνηση και τη διαμόρφωση πολιτικής

Η ανάπτυξη της Ελλάδος βασίζεται σε μια επιχειρηματική και εθνική στρατηγική παρωχημένη, μη προσαρμοσμένη στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας και την επένδυση στη γνώση, την καινοτομική επίδοση των επιχειρήσεων και τη διάχυση νέων τεχνολογιών (Μπαμπανάσης, 2004). Από την άλλη πλευρά, η ελληνική επιχειρηματικότητα χαρακτηρίζεται από τη ροπή προς την παραοικονομία, τη φοροδιαφυγή, την εισφοροδιαφυγή, την ελαστική και

¹³ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι με τεκμαρτό τρόπο φορολογούνται μηχανικοί και δικηγόροι, ιδιοκτήτες ταξί και φορτηγών, πιλότοι και βενζινοπώλες και μια πληθώρα επαγγελματιών. Επίσης στο δημόσιο τομέα, τα επιδόματα σε κατηγορίες καλά αμειβόμενων, συχνά φορολογείται με ειδικό τρόπο. Ομοίως, οι τράπεζες, οι κατασκευαστικές εταιρείες, οι ναυτιλιακές και άλλες φορολογούνται με ειδικό καθεστώς.

παράνομη εργασία και την έλλειψη κινήτρων για τεχνολογικό και θεσμικό εκσυγχρονισμό και οράματος για μακροπρόθεσμα οφέλη (Αργεΐτης, 2011). Ενδεικτικός της χαμηλής ανταγωνιστικής θέσης της ελληνικής οικονομίας στον τομέα της επιχειρηματικότητας είναι ο Δείκτης Ευχέρειας Επιχειρηματικής Δραστηριότητας (Ease of Doing Business Index), όπου στη λίστα των εκατό χωρών η Ελλάδα απουσιάζει.

Η δεύτερη κατηγορία των αιτίων που φαίνεται να προκάλεσαν την οικονομική κρίση είναι τα λεγόμενα συστημικά αίτια περιφερειακής και παγκόσμιας φύσεως.

Τα πλαίσια της ελληνική κρίσης φαίνεται πως δεν έχουν προηγούμενο. Η σύγκρισή της με την κρίση της Αργεντινής του 2002, όταν η χώρα εγκατέλειψε τη σταθερή ισοτιμία με το δολάριο, υποτιμώντας το πέσο κατά 300%, δεν ευσταθεί απόλυτα. Η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE), «μετέχει σε ένα νομισματικό πλαίσιο πολύ πιο δεσμευτικό από την πρόσδεση του πέσο με το δολάριο, γεγονός που κάνει την ύφεση βαθύτερη» (Λαπαβίτσας, 2012).

Ο De Grauwe (2011) σημειώνει ότι οι χώρες μέλη μίας νομισματικής ένωσης αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα με τις αναδυόμενες χώρες καθώς και τα δύο σύνολα «αναγκάζονται» να εκδίδουν ομόλογα (και κατά συνέπεια το χρέος τους αποτιμάται) σε ένα νόμισμα, στο οποίο δεν μπορούν να ασκήσουν κανέναν έλεγχο. Ωστόσο, για τα μέλη της νομισματικής ένωσης διακρίνει μία επιπλέον δυσκολία οι χρηματοπιστωτικοί τομείς των κρατών μελών εμφανίζουν σημαντικό βαθμό ολοκλήρωσης, το οποίο σημαίνει ότι οι κάτοχοι των κρατικών ομολόγων (ενός κράτους) είναι διάσπαρτοι μέσα στην Ένωση. Συμπεραίνει λοιπόν ότι, σε περίπτωση που ένα κράτος βρεθεί, όπως και συνέβη, σε έντονη οικονομική δυσχέρεια τότε είναι πολύ πιθανό να υπάρξουν εξωτερικές επιδράσεις (externalities), με κίνδυνο διάχυσης της κρίσης στο εσωτερικό της Ένωσης (spill over effects).

Συμπερασματικά, η ευρωζώνη δε συνδυάζει τα κριτήρια εκείνα που προσδιορίζουν μία άριστη νομισματική περιοχή γεγονός το οποίο έχει ως αποτέλεσμα ο αντίκτυπος μίας κρίσης να μη γίνεται το ίδιο αισθητός στις χώρες που απαρτίζουν την εν λόγω περιοχή.

Αναφορικά με τα πλαίσια της ανάλυσης του αστικού περιβάλλοντος, είναι σαφές ότι η οικονομική κρίση που πλήττει την χώρα μας έχει επηρεάσει το χώρο της απασχόλησης και πιο συγκεκριμένα τις εργασιακές σχέσεις που τον διέπουν. Στα αστικά κέντρα πια, έχει δημιουργηθεί ένα κλίμα ιδιαίτερα ανασφαλές και αβέβαιο για όλους λόγω κάποιων συγκεκριμένων αλλαγών που επέφερε η κρίση. Κάποιες από αυτές μπορεί να σχετίζονται με πρακτικές όπως (Λαμπίρη - Δημάκη, 1990):

- η αμφισβήτηση της αξίας και της κοινωνικής αποτελεσματικότητας των δημόσιων πολιτικών
- η απώλεια κεκτημένων κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων,
- η κατάργηση θέσεων απασχόλησης,
- η μείωση των μισθολογικών απολαβών,
- η υπαγωγή χιλιάδων υπαλλήλων σε καθεστώς διαθεσιμότητας και μετακίνησης,
- οι αλλαγές στο πλαίσιο που ρυθμίζει τις εργασιακές σχέσεις για το καθεστώς των συλλογικών διαπραγματεύσεων, τις απολύσεις, τις αποζημιώσεις και τις διαδικασίες συνταξιοδότησης

Οι επιπτώσεις οι οποίες προκύπτουν από τις προαναφερθείσες αλλαγές, αν α εξαιρέσουμε τους ψυχολογικούς παράγοντες όπως το στρες που προκαλεί η κρίση σε συνδυασμό με τους γρήγορους ρυθμούς των αστικών κέντρων,

εντείνουν το αίσθημα της φοβίας αλλά και της ανασφάλειας αναφορικά με την μελλοντική πορεία τους, έχοντας ως άμεση συνέπεια το άγχος και η απαισιοδοξία να κυριεύουν τη ζωή των ανθρώπων (Λαμπίρη - Δημάκη, 1990). Την ίδια στιγμή, η απασχόληση μετατρέπεται σ' έναν ανταγωνιστικό χώρο στον οποίο δημιουργούνται πρόσφορες συνθήκες αναφορικά με την ευδοκίμηση φαινομένων νοσηρού ανταγωνισμού και εκμετάλλευσης έχοντας ως επίπτωση την απώλεια της κοινωνικής αλληλεγγύης εντός των χώρων εργασίας (Παπασαραντόπουλος, 2012).

Πλέον έχει καταστεί σαφές το γεγονός πως η διαδικασία της εσωτερίκευσης του συγκεκριμένου αρνητικού πλαισίου είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που απαιτεί ψυχραιμία και ορθολογισμό όσον αφορά στην αντιμετώπισή της. Δυστυχώς πολλοί συμπολίτες μας και κυρίως οι κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά ασθενέστεροι, δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν με δυναμικό τρόπο στους περιορισμούς και στις κοσμογονικές αλλαγές που επιβάλλει η κρίση με συνέπεια την εξώθησή τους στο κοινωνικό περιθώριο, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Παπασαραντόπουλος, 2012).

Επίσης, γεγονός αποτελεί ότι, εντός του πλαισίου τέτοιων τεχνικών, κρίνεται ιδιαίτερα δύσκολο να αναπτυχθούν υγιείς επιχειρηματικές δυνάμεις που θα συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή και την ανάπτυξη (Λαμπίρη - Δημάκη, 1990). Τα συγκεκριμένα φαινόμενα συνδυασμένα με την αύξηση της ανεργίας, την αδυναμία των νέων να βρουν απασχόληση αντίστοιχη των προσόντων τους, τη μετανάστευση των πτυχιούχων, αλλά και τις αρνητικές εκτιμήσεις για την πορεία συνολικότερα της ελληνικής οικονομίας, συνθέτουν το πλαίσιο ενός προβληματικού κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο οι πολίτες δυσανασχετούν καθημερινά. Αν λάβουμε υπόψη και τις φορολογικές επιβαρύνσεις των εργαζομένων οι οποίες έχουν ως βάση το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, είναι ευνόητο πως το φορτίο που έχουν επωμιστεί οι Έλληνες εργαζόμενοι είναι εξαιρετικά βαρύ (Μαυρίδης, 2004).

1.2.2. Οικονομική κρίση και επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Στα πλαίσια της συγκεκριμένης ενότητας διερευνάται το ευρύτερο θεσμικό περιβάλλον που αφορά στην εξέλιξη της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Αποτελεί γεγονός πως οι συνιστώσες της επιχειρηματικότητας επηρεάζονται ουσιαστικά από τα χαρακτηριστικά ενός τόπου. Όσον αφορά σε επίπεδο χώρας, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα τα οποία είναι συνδυασμένα με τις αξίες, τις συμπεριφοράς και το γενικότερο κλίμα που επικρατεί σε μια περιοχή. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά είναι αυτά που δημιουργούν τις βάσεις αναφορικά με την ανάπτυξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας (Παπασαραντόπουλος, 2012). Αυτό προκύπτει άμεσα ως αποτέλεσμα των ευκαιριών επιχειρηματικότητας που δημιουργούν οι δεδομένες συνθήκες σε μια χώρα.

Η έκθεση που διεξήχθη από το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) αναφορικά με την Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, χρησιμοποιεί έξι διαστάσεις, στο σύνολο, οι οποίες έχουν συντεθεί από συνεντεύξεις με εμπειρογνώμονες αλλά και άτομα τα οποία, ως βασικό αντικείμενο ενασχόλησής τους, έχουν την επιχειρηματικότητα. Συνολικά οι έξι διαστάσεις που βασίστηκε η έρευνα ήταν οι εξής (ΕΛΙΑΜΕΠ, 2013):

- γενικότερο πλαίσιο εθνικών πολιτικών
- εθνικές πολιτικές-νομοθεσία
- εκπαίδευση μετά-δευτεροβάθμια
- κυβερνητικά προγράμματα
- παιδεία και μόρφωση (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια)

➤ χρηματοδοτική υποστήριξη

Βάσει των απαντήσεων και αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την έρευνα που διεξήχθη, η Ελλάδα προσεγγίζει μόνο δύο από τις έξι διαστάσεις που προαναφέρθηκαν (εκπαίδευση και βασική εκπαίδευση) σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες καινοτομίας. Επιπλέον, τα χαμηλότερα σκορ γίνονται αισθητά στο πεδίο των κυβερνητικών πολιτικών αναφορικά με την επιχειρηματικότητα αλλά και τα επίπεδα της χρηματοδότησης της εφαρμοσμένης έρευνας όσον αφορά στο πεδίο της ανάπτυξης καινοτομιών. Αφορά σ' ένα για εύρημα το οποίο εμφανίζει άμεση σύνδεση με την οικονομική κρίση τόσο σε επίπεδο δημοσιονομικής κρίσης όσο και σε επίπεδο ρευστότητας (ΕΛΙΑΜΕΠ, 2013). Από την μία πλευρά, το επίπεδο της ιδιαίτερα μεγάλης αβεβαιότητας και, από την άλλη, η μείωση των επιπέδων της συνολικής προσφοράς χρήματος έχει οδηγήσει στην πτώση της στάθμης των προοπτικών χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας αλλά και της διευκόλυνσης αναφορικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Κυριότερα, λόγω της οικονομικής ύφεσης που επικρατεί, έκαναν την εμφάνισή τους επιχειρήσεις οι οποίες έκλεισαν λόγω της πτώσης των εσόδων τους. Συνολικά, πρόκειται για 180.000 άτομα, τα οποία λειτουργούσαν ως μικρομεσαίες ή ατομικές επιχειρήσεις και οδηγήθηκαν στην έξοδο (ΕΛΙΑΜΕΠ, 2013). Η συγκεκριμένη διάσταση, αποτελεί μια άλλη πλευρά της επιχειρηματικότητας στην χώρα, και, χωρίς αμφιβολία, οδηγεί στην ενίσχυση ενός κλίματος αρνητικής ψυχολογίας. Η σύνδεση του συγκεκριμένου ευρήματος της έρευνας του IOBE, με τα παραπάνω μπορεί να γίνει κατανοητή αναφορικά με τη ρευστότητα αλλά και όσον αφορά τη δυσχέρεια λήψης άμεσων αποφάσεων.

Ακόμη ένα πεδίο το οποίο μπορεί να αποτελέσει μια αρνητική συνιστώσα αναφορικά με την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας κάτω από συνθήκες ύφεσης, σχετίζεται με την σύνδεση του πλαισίου των εθνικών πολιτικών και της

νομοθεσίας με την επιχειρηματικότητα (Παπασαραντόπουλος, 2012). Από τη μία πλευρά, είναι οι πολιτικές, ενώ από την άλλη, το ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο τα οποία επιδρούν με έμμεσο ή άμεσο τρόπο στην οικονομία. Από το γεγονός αυτό προκύπτει πως, η συγκεκριμένη επίδοση έχει σημασία βαρύνουσα. Αυτό εξηγείται υπό την έννοια ότι χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό των στρεβλώσεων και των ασυμμετριών οι οποίες εντοπίζονται σε επίπεδο θεσμικό και λειτουργούν ως εμπόδιο αναφορικά με την ανάπτυξη της ελληνικής επιχειρηματικότητας.

Συνεπώς, από τα προαναφερθέντα, προκύπτει το γεγονός πως, οι συνθήκες ανάπτυξης επιχειρηματικότητας σε εθνικό επίπεδο, αξιολογούνται θετικά όσον αφορά στο πεδίο των εμπορικών αλλά και υλικών υποδομών και, σχετικά με τις περισσότερες χώρες καινοτομίας, ενώ, αντίθετα, βρίσκονται οι κυβερνητικές ρυθμίσεις, η εκπαίδευση πρώτης και δεύτερης βαθμίδας και η Έρευνα και Ανάπτυξη (ΕΛΙΑΜΕΠ, 2013). Θεωρώντας δε, ότι η επίδοση του «τριγώνου της γνώσης» (Παιδεία - Έρευνα - Καινοτομία) καθορίζει, σε ιδιαίτερα υψηλό βαθμό, τη μακροχρόνια ανταγωνιστική και οικονομική επίδοση μιας χώρας. Υπογραμμίζεται η ανάγκη αναφορικά με την αλλαγή κατεύθυνσης των πολιτικών της χώρας, όχι μόνο από την πλευρά της πολιτείας, αλλά και από τους διάφορους εμπλεκόμενους στους τομείς της Παιδείας και της Έρευνας.

Εκτός των άλλων, ένα ακόμη στοιχείο που έχει ουσιαστική σημασία αναφορικά με την πορεία της επιχειρηματικότητας σε περίοδο οικονομικής ύφεσης που πρέπει να αναλυθεί είναι, από τη μία πλευρά, το σχετικά περίπλοκο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο λειτουργεί ως εμπόδιο αναφορικά με την εξέλιξη νέων επενδύσεων οι οποίες θα εκμεταλλευτούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας. Από την άλλη πλευρά, η ανυπαρξία ενός φορολογικού συστήματος το οποίο να διέπεται από δίκαιους κανόνες και δομές, αποθαρρύνει πολλούς επίδοξους επιχειρηματίες να προχωρήσουν. Εν τέλει, δεν πρέπει να παραβλεφθεί η ουσιαστική σημασία που έχει η απουσία σύνδεσης της λειτουργίας των ανώτατων εκπαιδευτικών και τεχνολογικών ιδρυμάτων με την

επιχειρηματικότητα και την αγορά εργασίας (Κώτσιος, 2013). Πρόκειται ίσως για το μεγαλύτερο κενό, καθώς δεν συνδέει την εφαρμοσμένη έρευνα με την επιχειρηματικότητα ώστε να μπορούν να παραχθούν καινοτομικά προϊόντα και υπηρεσίες.

Ωστόσο, ένα ακόμη στοιχείο που δεν μπορεί να παραλειφθεί είναι η σημαντική πτώση του βαθμού δυσκολίας αναφορικά με την ίδρυση νέων επιχειρήσεων. Παρ' όλο που ο ρυθμός αυτής της πτώσης κινείται με αργά, συνδέεται με την οικονομική κρίση υπό την έννοια ότι αποτελεί απόρροια της. Ακόμη και τα δεδομένα σχετικά με τη δυσκολία ανάπτυξης μιας επιχείρησης, είναι ενδεικτικά ότι μειώθηκαν οι αρνητικές απαντήσεις. Και εδώ ο βαθμός μεταβολής είναι αργός, όμως δεν παύει να μειώνεται (Κώτσιος, 2013).

Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα είναι δυνατόν να συνδεθούν με την ενίσχυση της δραστηριοποίησης που έχουν τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Τα πανεπιστήμια, λειτουργώντας σαν μονάδες αριστείας, παραγωγής γνώσης και καινοτομίας ενέχουν τη δυνατότητα της ουσιαστικής συμβολής στην ανάδειξη αλλά και στην εκμετάλλευση νέων επιχειρηματικών ευκαιριών. Υπό αυτή την οπτική, η εκπαίδευση, μπορεί να διαδραματίζει ιδιαίτερα καταλυτικό ρόλο στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας εφόσον παρέχει τις βάσεις αναφορικά με τη βελτίωση των δεξιοτήτων αλλά και την ενίσχυση των γνώσεων των νέων επιχειρηματιών. Όπως έχει αποδειχθεί, η πανεπιστημιακή ή/και η τεχνολογική εκπαίδευση αποτελούν σημαντικούς προσδιοριστικούς παράγοντες στον σχηματισμό αποτελεσματικής επιχειρηματικότητας, μετά την αποφοίτηση.

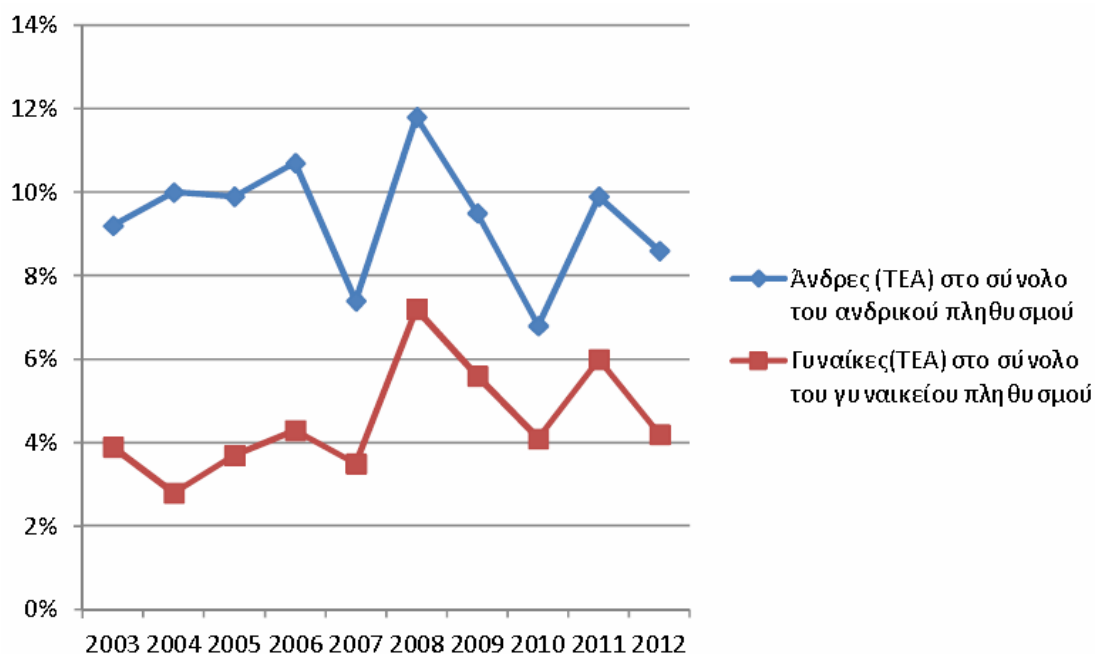
1.2.3. Συνθήκες πριν και μετά την κρίση

Από τα στοιχεία που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, αποδείχθηκε πως αποκτούν ουσιαστική υπόσταση σε περίπτωση που προστεθεί και το δεδομένο αναφορικά με το ότι η θετική απάντηση περί πολλών επιχειρηματικών ευκαιριών έχει τριπλασιαστεί μέσα σε ένα χρόνο. Χωρίς αμφιβολία λοιπόν, η κρίση

δημιουργεί ιδιαίτερα σημαντικές ευκαιρίες για τους νέους επιχειρηματίες και μάλιστα με αυξανόμενο ρυθμό μεταβολής σε σύγκριση με τις χρήσεις προ της οικονομικής κρίσης.

Αναλύοντας την πορεία της επιχειρηματικότητα κατά τη διάρκεια των τελευταίων 10 ετών, δηλαδή πριν και μετά την οικονομική ύφεση και των επιδράσεων που αυτή ασκεί στην οικονομία, για τους άνδρες και τις γυναίκες που συμμετέχουν στην επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων ως ποσοστό του πληθυσμιακού φύλου, διαφαίνεται μετά την έναρξη της κρίσης μία σημαντική κάμψη του ποσοστού και των δύο φύλων, όπως αναλυτικότερα παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1.1 (IOBE, 2013).

Διάγραμμα 1.1.: Διαχρονική εξέλιξη επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων κατά πληθυσμιακό φύλο

Πηγή: IOBE, επεξεργασία στοιχείων GEM

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφερθεί ότι, τα ποσοστά συμμετοχής ανδρών και γυναικών στην επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων μεταβάλλονται διαχρονικά σχεδόν απόλυτα παράλληλα. Τα συγκεκριμένα δεδομένα σχετίζονται μεν με την Ελλάδα, ωστόσο, το ίδιο φαινόμενο εμφανίζεται σε όλες τις χώρες καινοτομίας. Παρ' όλο που η ροπή του γενικού πληθυσμού προς το επιχειρείν επηρεάζεται από την οικονομική συγκυρία, η σχετική συμμετοχή των δύο φύλων μοιάζει να εξελίσσεται μάλλον ανεξάρτητα από την εξέλιξη των παραμέτρων του οικονομικού περιβάλλοντος (IOBE, 2013). Φαίνεται λοιπόν ότι λειτουργούν εδώ βαθύτεροι πολιτισμικοί παράγοντες που καθορίζουν έναν άτυπο καταμερισμό ανάμεσα στα φύλα, ως προς την ροπή προς επιχειρηματική δραστηριοποίηση.

Κεφάλαιο 2^ο – Η περίπτωση των Χανίων

2.1. Η κοινωνική και οικονομική κατάσταση στα Χανιά - περιγραφή

Ο Νομός Χανίων αποτελεί το δυτικότερο τμήμα της μεγαλονήσου και συνορεύει ανατολικά με το Νομό Ρεθύμνης ενώ βρέχεται στις τρεις άλλες πλευρές του, δυτικά από την ζεστή Μεσόγειο θάλασσα, το Κρητικό Πέλαγος στο βορρά και το Λυβικό στο νότο.

Τα Χανιά είναι η μεγαλύτερη πόλη της Δυτικής Κρήτης, η οποία έχει έκταση 11 τ. χλμ.. Βρίσκεται στον ανατολικό μυχό του Κόλπου των Χανίων, χτισμένη στον αυχένα της χερσονήσου, στη θέση της αρχαίας Κυδωνιάς. Σαν πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού είναι διοικητικό, εμπορικό, οικονομικό και συγκοινωνιακό κέντρο.

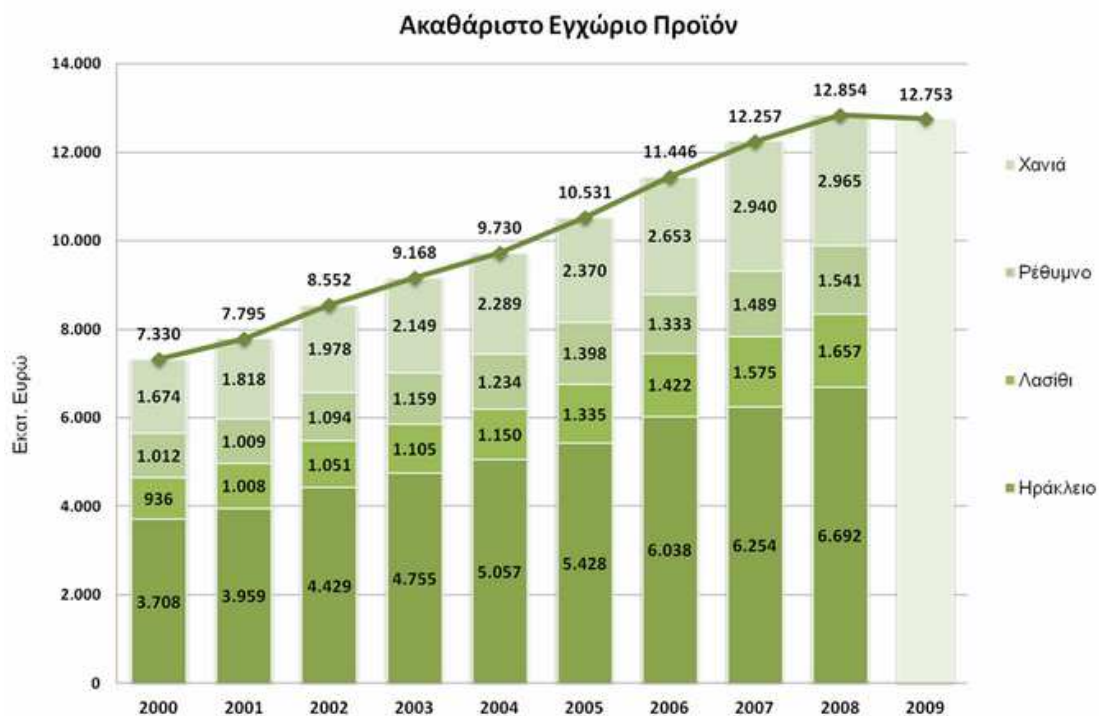
Αναφορικά με την περιφέρεια Κρήτης, ο νομός Χανίων, είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος νομός σε έκταση και πληθυσμό και καταλαμβάνει το δυτικό τμήμα της Κρήτης. Ο νομός συγκεντρώνει το 1,4% του πληθυσμού της χώρας, με μια

φυσική τάση αύξησης του πληθυσμού. Ο πληθυσμός του είναι κατά βάση αστικός, σε ποσοστό 56% και αγροτικός σε ποσοστό 40%, ενώ μόλις ένα 4% κατοικεί σε ημιαστικές περιοχές.

Αναφορικά με το επίπεδο της οικονομίας, η ανεργία στον νομό υπολογίζεται στο ποσοστό του 9%, ενώ ο νομός συμβάλλει στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της χώρας σε ποσοστό 1,3%. Από αυτό το 84% προέρχεται από τις υπηρεσίες με σημαντικότερη την συμβολή του τουρισμού. Ο πρωτογενής τομέας συμβάλλει σε ποσοστό 9%, ενώ το υπόλοιπο αντιστοιχεί στο δευτερογενή τομέα.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τη συμμετοχή της στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας, η Περιφέρεια Κρήτης συμμετέχει σε ποσοστό του 5%. Αναλυτικότερα, αναφορικά με το έτος 2008, σύμφωνα με στοιχεία των Περιφερειακών Λογαριασμών της Εθνικής Στατιστικής Αρχής, το ΑΕΠ της Κρήτης ανήλθε σε 12.854 εκατ. ευρώ και σε ποσοστό 5,4% του εθνικού ΑΕΠ (236.917 εκατ. ευρώ). Η Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου, ως πολυπληθέστερη ενότητα, έχει την υψηλότερη συμμετοχή (52,06%) στο περιφερειακό ΑΕΠ, ακολουθούμενη από την ΠΕ Χανίων (23,07%), ενώ σε χαμηλότερα επίπεδα διαμορφώνεται η συμμετοχή των ΠΕ Λασιθίου (12,89%) και ΠΕ Ρεθύμνου (11,98%).

Γράφημα 2.1.: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Περιφέρειας Κρήτης

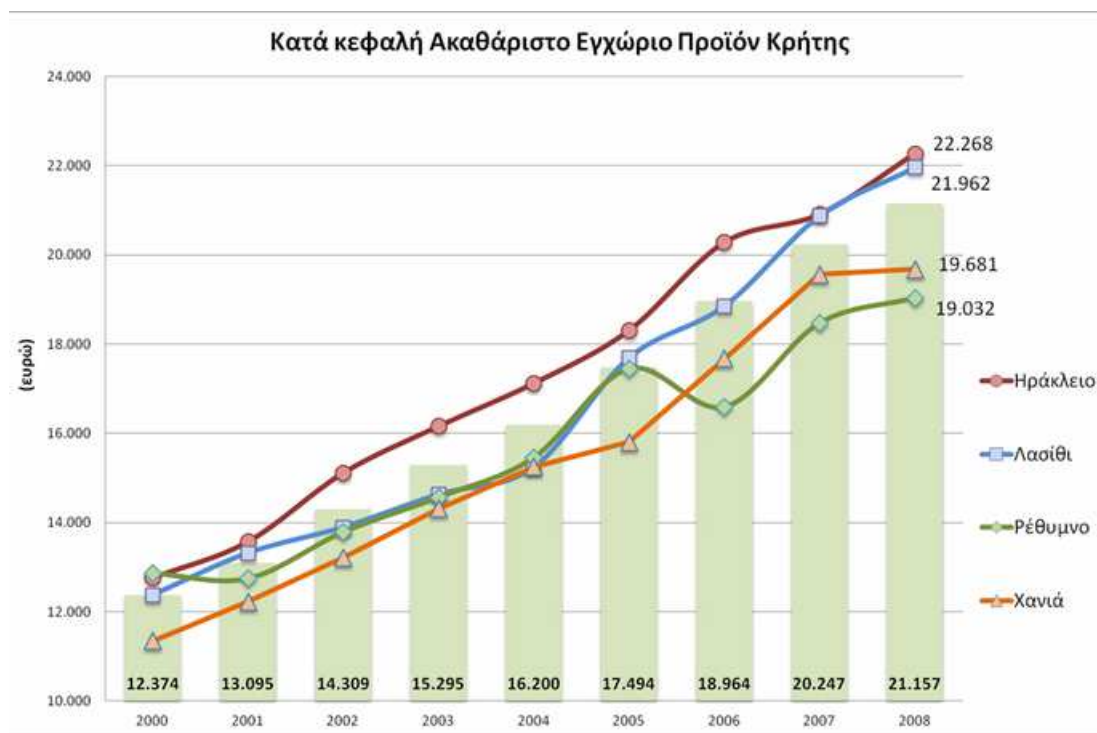

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2012

Η Περιφερειακή Ενότητα με την υψηλότερη ποσοστιαία αύξηση (80,45%) του ΑΕΠ της ήταν η ΠΕ Ηρακλείου, ακολουθούμενη από την ΠΕ Χανίων (77,14%) και την ΠΕ Λασιθίου (76,93%). Σημαντικά χαμηλότερη αύξηση του ΑΕΠ της παρουσίασε η ΠΕ Ρεθύμνου με 52,23%.

Το κατά κεφαλή ΑΕΠ της Κρήτης παρουσίασε σταθερή ανοδική πορεία κατά το χρονικό διάστημα 2000-2008, με συνολική ποσοστιαία αύξηση 70,98%. Υψηλότερες τιμές παρουσιάζουν οι Περιφερειακές Ενότητες Ηρακλείου και Λασιθίου, ακολουθούμενες από τις ΠΕ Χανίων και Ρεθύμνου. Οι υψηλότερες ποσοστιαίες αυξήσεις κατά το παραπάνω διάστημα σημειώθηκαν στις ΠΕ Λασιθίου με 77,51%, ΠΕ Ηρακλείου με 74,45%, ΠΕ Χανίων 73,49% ενώ χαμηλότερη άνοδο σημειώνεται στην ΠΕ Ρεθύμνου με 47,91%.

Γράφημα 2.2.: Κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Περιφέρειας Κρήτης

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2012

2.2. Κλάδοι δραστηριοποίησης επιχειρήσεων

Αναφορικά με την εξέλιξη των τομέων της οικονομίας, η ανάλυση έχει ως εξής (Επιμελητήριο Χανίων, 2015):

- Στα πλαίσια του πρωτογενούς τομέα, απασχολείται το 16% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Τα κύρια προϊόντα του νομού είναι τα εσπεριδοειδή, το ελαιόλαδο, το γάλα, τα κηπευτικά και τα τυροκομικά. Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται μεγάλο ενδιαφέρον στον τομέα της

οργανικής - βιολογικής καλλιέργειας και στην τυποποίηση των προϊόντων αυτής.

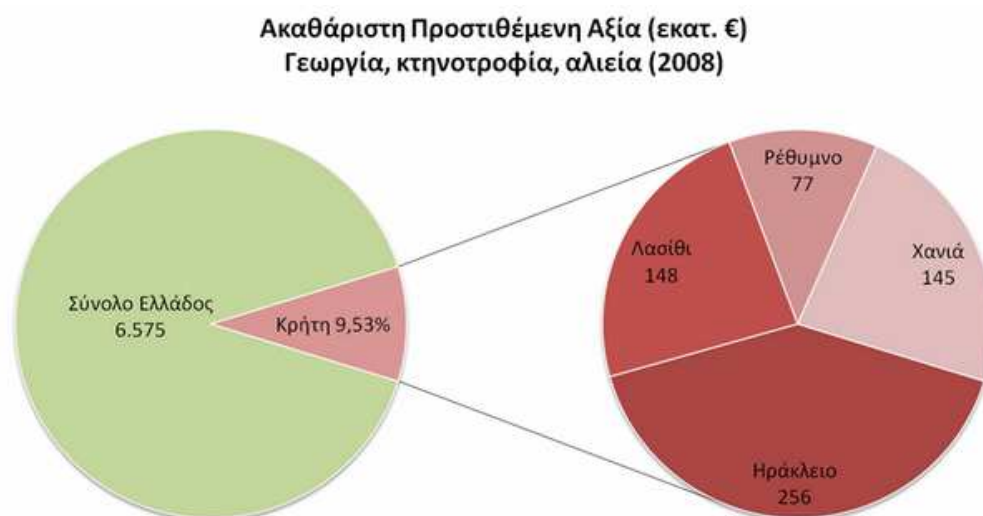
- Στα πλαίσια του δευτερογενούς τομέα (βιομηχανία-βιοτεχνία) απασχολείται το 12% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Η οικονομική δραστηριότητα επικεντρώνεται στην βιομηχανία τροφίμων και ποτών, στη βιομηχανία ξύλου και στις κατασκευαστικές επιχειρήσεις.
- Στα πλαίσια του τριτογενούς τομέα (υπηρεσίες) απασχολεί το 72% του πληθυσμού που κατά κύριο λόγο ασχολούνται με την παροχή ξενοδοχειακών και τουριστικών υπηρεσιών και το εμπόριο. Ο τουρισμός γνώρισε τεράστια ανάπτυξη την δεκαετία του 1970 και έκτοτε αναπτύσσεται διαρκώς, με τον εναλλακτικό τουρισμό (αγροτουρισμός, συνεδριακός τουρισμός, κτλ.) να αυξάνεται σημαντικά τα τελευταία χρόνια.

Πιο συγκεκριμένα, στον Πρωτογενή τομέα, η περιφέρεια των Χανίων συμβάλλει με ποσοστό (9,53%) στην προστιθέμενη αξία του κλάδου σε επίπεδο χώρας (Γράφημα 2.3.). Υπάρχουν, όμως, ακόμα σημαντικά περιθώρια βελτίωσης της παραπάνω τιμής, εστιάζοντας σε θέματα τυποποίησης, προβολής και προώθησης των ποιοτικών αγροτικών προϊόντων της Κρήτης.

Η πτώση της προστιθέμενης αξίας στη γεωργία εξηγείται σε ένα βαθμό από την εγκατάλειψη κάποιων παραδοσιακών καλλιεργειών, όπως η αμπελοκαλλιέργεια, σε συνδυασμό με τη συνεχή πτώση των τιμών του ελαιολάδου και ορισμένων κηπευτικών προϊόντων. Οι περιοχές στις οποίες σημειώνεται πτώση στη γεωργία είναι εκείνες που παρατηρείται η μεγαλύτερη ανάπτυξη στον τουρισμό. Ο μαζικός τουρισμός αυξάνει μεν τα έσοδα, αλλά συμβάλλει, επίσης και στη δημιουργία ανισοροπιών. Ενώ οι πλέον αναπτυγμένες περιοχές κατά μήκος των βορείων, κυρίως, ακτών του νησιού εξακολουθούν να αναπτύσσονται, οι

αγροτικές περιοχές στην ενδοχώρα φθίνουν και η οικονομική τους κατάσταση επιδεινώνεται (Περιφέρεια Κρήτης, 2015).

Γράφημα 2.3.: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στον κλάδο «Γεωργία και Κτηνοτροφία»

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2012

Αναφορικά με την ανάλυση της οικονομίας των Χανίων, οι δραστηριότητες που εντάσσονται στα πλαίσια του πρωτογενούς τομέα κατέχουν δεσπόζουσα θέση τόσο από απόψεως προϊόντος, όσο και απασχόλησης, αλλά χαρακτηρίζεται από μικρό και διάσπαρτο κλήρο, από την εξάρτηση από παραδοσιακά πρότυπα και καλλιέργειες και διαρθρωτική υστέρηση με ατελείς υποδομές, παραγωγικά συστήματα σε μεγάλο βαθμό παρωχημένα και με χαμηλή μεταπαραγωγική προστιθέμενη αξία. Επίσης, το ποσοστό αρδευσίμων εκτάσεων στην Κρήτη είναι πολύ χαμηλότερο του αντίστοιχου μέσου όρου της Ελλάδας, ενώ η δομή των καλλιεργειών χαρακτηρίζεται από έμφαση σε παραδοσιακές καλλιέργειες (Περιφέρεια Κρήτης, 2015). Οι κηπευτικές καλλιέργειες καλύπτουν το 3% του

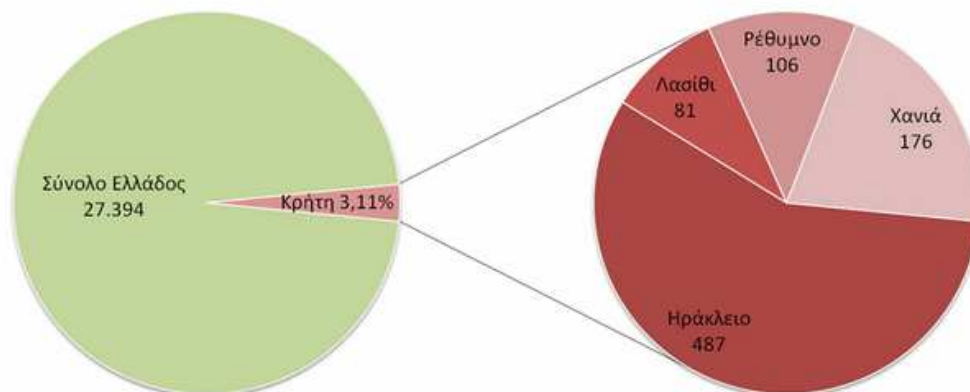
συνόλου των καλλιεργήσιμων εκτάσεων, αλλά η Κρήτη διαθέτει το 50% των θερμοκηπίων στην Ελλάδα, με πλεονεκτήματα στην παραγωγή λαχανικών και ανθών. Διάσπαρτη είναι επίσης και η κτηνοτροφία, με ελάχιστες οργανωμένες κτηνοτροφικές μονάδες, ενώ υπάρχουν σημαντικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη τυροκομικών προϊόντων.

Σχετικά με τον κλάδο «Βιομηχανία και Ενέργεια» είναι ιδιαίτερα εμφανές το χαμηλό ποσοστό (3,11%) συμμετοχής της Κρήτης στο εθνικό σύνολο (Γράφημα 2.4.). Η Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου, ως η πλέον ανεπτυγμένη στο Δευτερογενή τομέα, συγκεντρώνει το 57,30% της παραγόμενης προστιθέμενης αξίας (Περιφέρεια Κρήτης, 2015).

Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του δευτερογενούς τομέα παρατηρούνται διαρθρωτικά προβλήματα που έχουν να κάνουν με το μικρό κατά κανόνα μέγεθος και την οικογενειακή μορφή των επιχειρήσεων. Το μικρό μέγεθος αλλά και ο οικογενειακός χαρακτήρας των περισσότερων επιχειρήσεων λειτουργεί στις πλείστες των περιπτώσεων αρκετές περιπτώσεις ανασταλτικά στην εν γένει πρόοδο τους, ερμηνεύει δε σε μεγάλο βαθμό τις οργανωτικές και οικονομικές αδυναμίες τους και την παρεπόμενη χαμηλή ένταση καινοτομίας (Περιφέρεια Κρήτης, 2015).

Γράφημα 2.4.: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στον κλάδο «Βιομηχανία και Ενέργεια»

**Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (εκατ. €)
Βιομηχανία συμπεριλαμβανομένης της Ενέργειας (2008)**

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2012

Ο κλάδος της μεταποίησης συνδέεται περισσότερο με την επεξεργασία των προϊόντων του πρωτογενή τομέα (τρόφιμα και ποτά), με τον κατασκευαστικό και τον τομέα των πλαστικών. Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι σχετικά μικρού μεγέθους, με εξαίρεση τις συνεταιριστικές επιχειρήσεις.

Οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους κλάδους της μεταποίησης και των υπηρεσιών, δικτύωσης και διασύνδεσης με τα ερευνητικά κέντρα βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο. Ο βαθμός αλλά και ο ρυθμός εγκατάστασης της μεταποίησης σε οργανωμένους χώρους δεν είναι ικανοποιητικός, γεγονός που δημιουργεί επιπρόσθετα περιβαλλοντικά προβλήματα και πιέσεις από την επέκταση της δόμησης και την ανάπτυξη άλλων τομέων στην τοπική οικονομία (Περιφέρεια Κρήτης, 2015).

Ο τομέας της Ενέργειας και ειδικότερα οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή μεγέθυνσης της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης στο νησί, αλλά και άμβλυνσης της εξάρτησης από ορυκτά καύσιμα. Η δυναμική του τομέα παραμένει ισχυρή και υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες στο πεδίο των υβριδικών συστημάτων. Η

ευρύτερη δυνατή χρήση τεχνολογιών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, συμβάλλει στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, αλλά και στην ανάπτυξη νέων οικονομικών τομέων, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας.

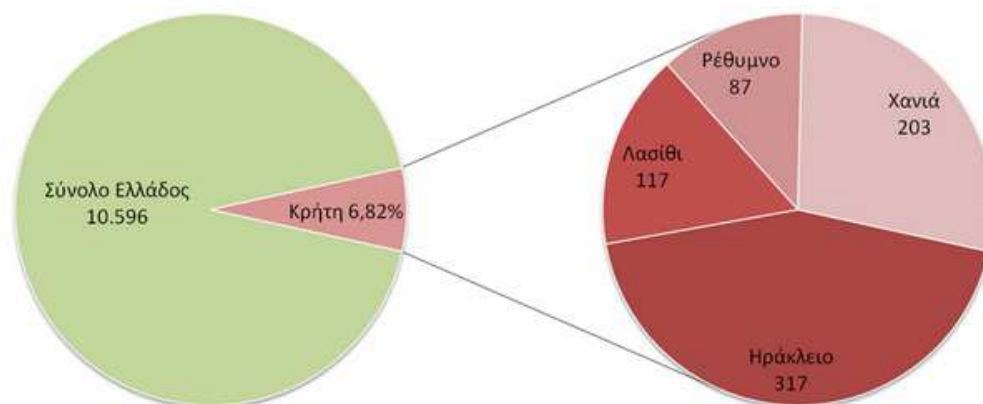
Ο τομέας της Πράσινης ενέργειας, μπορεί επίσης να αποτελέσει μοχλό Ανάπτυξης, προωθώντας την οικονομική μεγέθυνση με μεγάλες «καθαρές» επενδύσεις, την κοινωνική συνοχή με τη δημιουργία πολλών νέων και αποκεντρωμένων θέσεων εργασίας και συμπληρωματικών εισοδημάτων, την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη τοπικής τεχνογνωσίας και τεχνολογίας (Περιφέρεια Κρήτης, 2015).

Στον Κατασκευαστικό κλάδο η Κρήτη συμμετέχει με ικανοποιητικό ποσοστό (6,82%). Στις 4 Περιφερειακές Ενότητες η παραγόμενη αξία είναι ισόρροπα κατανεμημένη (Γράφημα 2.5.).

Αν και συνολικά ο κλάδος διανύει φάση ισχυρής ύφεσης είχε ευνοηθεί κατά την προηγούμενη περίοδο κυρίως από την ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου.

Γράφημα 2.5.: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στον κλάδο «Κατασκευές»

**Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (εκατ. €)
Κατασκευές (2008)**

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2012

Στον ισχυρότερο κλάδο της Κρητικής οικονομίας, «Εμπόριο και τουριστικές υπηρεσίες», οι ΠΕ Ηρακλείου και Χανίων παρουσιάζονται ισχυρότερες των υπολοίπων, με σημαντικές τουριστικές περιοχές του νησιού αλλά και τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα.

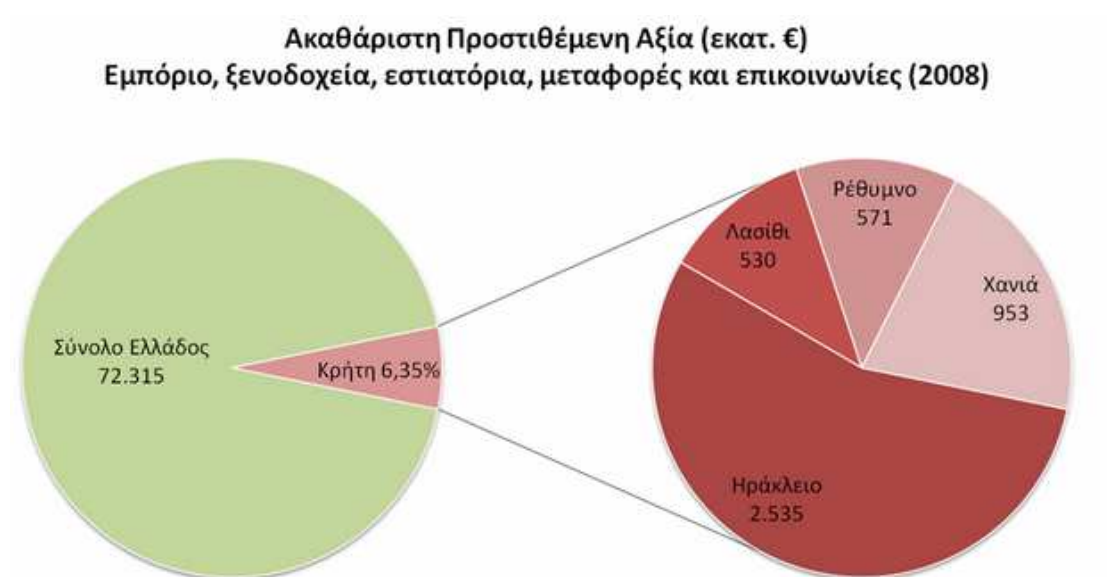
Τα παραπάνω σχηματίζουν ένα προφίλ έντονα αναπτυξιακό για τον νομό.

2.3. Τομείς που συνεισφέρουν στην ανάπτυξη

Σύμφωνα με μελέτη της περιφέρειας Κρήτης, (2015), Ο τομέα που μπορεί να χαρακτηριστεί πως συνεισφέρει περισσότερο απ' όλους στην ανάπτυξη είναι ο τομέας του τουρισμού. Ο συγκεκριμένος είναι ο πιο δυναμικά αναπτυσσόμενος τομέας και η ζήτηση έδωσε κίνητρα για σημαντικές επενδύσεις σε ξενοδοχειακές μονάδες, με αποτέλεσμα την ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση της ξενοδοχειακής υποδομής. Την ίδια στιγμή αντιμετωπίζει διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία εστιάζονται κυρίως στην έντονη εποχικότητα και την περιορισμένη διάχυση της τουριστικής κίνησης προς τους οικισμούς της ενδοχώρας δεδομένου ότι οι ξενοδοχειακές υποδομές συγκεντρώνονται κυρίως

στα βόρεια παράλια και σε μικρές εστίες στο νότο, ενώ η πορεία του σε μεγάλο βαθμό επηρεάζεται από εξωγενείς, μη ελεγχόμενες συνθήκες, που συντελούν σε διακυμάνσεις των επιδόσεων του.

Γράφημα 2.6.: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στον κλάδο «Εμπόριο και Τουρισμός»

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2012

Πραγματοποιώντας μια σύγκριση ανάμεσα στη φετινή περίοδο και την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, όσον αφορά τους αλλοδαπούς επισκέπτες από τις Σκανδιναβικές Χώρες που προτιμούν το αεροδρόμιο Χανίων, παρατηρούμε ότι το ποσοστό αφίξεων τους μειώθηκε από το 62% που ήταν το 2012 στο 53% το 2013 επί των συνολικών αφίξεων. Αύξηση στις αφίξεις σημειώνουν μόνο οι Δανοί κατά 10,21%, σε αντίθεση με τους Σουηδούς, Νορβηγούς και Φιλανδούς που εμφανίζουν μειώσεις κατά 4,13%, 1,25% και 0,46%, αντίστοιχα (Περιφέρεια Κρήτης, 2015).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 40 ετών, παρατηρείται ότι οι Σκανδιναβοί κυμαίνονται περίπου στα ίδια επίπεδα, μεταξύ 420 και 460 χιλιάδων αφίξεων με

μικρές αυξομειώσεις κατά την περίοδο αυτή. Αντίθετα, όσον αφορά τις αφίξεις μη Σκανδιναβών στο αεροδρόμιο Χανίων, σημειώνεται μια σημαντική μείωση κατά 48% την περίοδο 2007-2010, ενώ την περίοδο 2010-2013 οι αφίξεις υπερδιπλασιάστηκαν κατά 130%. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ενώ οι αφίξεις των μη Σκανδιναβών το 2010 αποτελούσαν μόλις το 28% επί των συνολικών αφίξεων, φέτος το ποσοστό εκτινάχθηκε στο 47%. Με άλλα λόγια, οι μισοί περίπου που καταφτάνουν στο αεροδρόμιο Χανίων είναι μη Σκανδιναβοί (Περιφέρεια Κρήτης, 2015).

Από τις μη Σκανδιναβικές χώρες, όλες σημείωσαν αύξηση των αφίξεων τους συγκριτικά με την περυσινή περίοδο. Μεγάλες αυξήσεις παρουσίασαν οι Γερμανοί και Ιταλοί κατά 55% και 54%, αντίστοιχα, ενώ σημαντικές είναι και οι αυξήσεις των Πολωνών κατά 38% και των Βρετανών κατά 26%. Εντυπωσιακή και ενθαρρυντική είναι επίσης, η αξιοσημείωτη αύξηση των Ρώσων, των οποίων οι αφίξεις αυξήθηκαν δέκα φορές περισσότερο σε σχέση με την περυσινή περίοδο, καταλαμβάνοντας έτσι την ένατη θέση επί των συνολικών αφίξεων στο αεροδρόμιο Χανίων με ποσοστό 4% (Περιφέρεια Κρήτης, 2015).

2.4. Διαχρονική πορεία των επιχειρήσεων

Το πλέον σημαντικό γεγονός που παρατηρείται κατά την πρώτη ανάγνωση των ομογενοποιημένων στοιχείων της δημογραφίας των επιμελητηρίων είναι ότι ο απόλυτος αριθμός των εγγραφών έχει αυξηθεί στη διάρκεια του 2007 κατά 16,8% σε σχέση με το 2006. Θα πρέπει να προσθέσουμε επίσης ότι ο αριθμός των διαγραφών των επιχειρήσεων μελών των επιμελητηρίων έχει μειωθεί εντυπωσιακά κατά το έτος αναφοράς: Το 2006 διαγράφηκαν 2007 επιχειρήσεις ενώ το επόμενο έτος, το 2007 δηλαδή μειώθηκαν οι διαγραφές σε 1680 (ΚΕΤΑ, 2008).

Έτσι, ο πολύ σημαντικός δείκτης που είναι το ισοζύγιο των μεταβολών δημογραφίας, δηλαδή το ποσοστό των διαγραφών ως προς τις εγγραφές,

διαμορφώνεται στο πολύ ευνοϊκό 37,6%. Το πόσο ευνοϊκός είναι ο δείκτης αυτός γίνεται εύκολα αντιληπτό αν παραθέσουμε τον αντίστοιχο δείκτη της διατροφής 2005-06, όπου οι συνολικές διαγραφές αντιπροσώπευαν το 54,4% των εγγραφών (ΚΕΤΑ, 2008).

Αυτό που γίνεται φανερό από την ανάλυση των δεδομένων του παρακάτω πίνακα είναι μια αύξηση του αριθμού των εγγραφών νέων επιχειρήσεων κατ' έτος, για όλους τους νομούς της Κρήτης, αλλά κύρια για τους Νομούς Ρεθύμνης και Λασιθίου και αρκετά σημαντική για τον νομό Ηρακλείου, ενώ για τον Ν. Χανίων καταγράφεται μία σταθεροποίηση των εγγραφών μεταξύ των ετών 2005 και 2006. Συνολικά, για την Κρήτη καταγράφεται μια αύξηση στις εγγραφές σε ποσοστό 16,8% σε σχέση με τον περυσινό αριθμό εγγραφών (που αντίστοιχα είχε αυξηθεί κατά 5,64% σε σχέση με το 2005).

Ξεκινώντας την ανάλυση της δημογραφίας και της δυναμικής της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων ανά νομό της Κρήτης, δεν μπορούμε παρά να διαπιστώσουμε την κυριαρχία του νομού Ηρακλείου σε ότι αφορά στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων. Κατά το 2007 αλλά και κατά την τελευταία τριετία, περισσότερες από τις μισές εγγραφές νέων επιχειρήσεων στην Κρήτη πραγματοποιούνται στο επιμελητήριο Ηρακλείου. Η διαχρονική τάση του ποσοστού που εκπροσωπεί ο νομός αυτός φαίνεται μάλιστα να είναι αυξητική (ΚΕΤΑ, 2008).

Το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό νέων επιχειρήσεων επί του συνόλου, καταγράφεται, ακολουθώντας την πληθυσμιακή βαρύτητα του νομού, στα Χανιά. Μολαταύτα, παρατηρούμε μία οπισθοχώρηση στο ποσοστό του, ως προς το σύνολο: από 28,3% που κατέγραφε την διετία 2005-06, οι εγγραφές στο ΕΒΕ Χανίων το 2007, περιορίζονται στο 24,5% του συνόλου εγγραφών στο νησί. Εάν η υποχώρηση αντισταθμίζονταν από ένα επίσης χαμηλό ποσοστό διαγραφών των επιχειρήσεων του Νομού, δε θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για ένδειξη οπισθοχώρησης της καθαρής δημιουργίας επιχειρηματικότητας όπως συμβαίνει τώρα (ΚΕΤΑ, 2008).

Δυστυχώς δε συμβαίνει κάτι τέτοιο: Από 22,2% που ανέρχονταν οι διαγραφές επιχειρήσεων του νομού επί του συνολικού αριθμού διαγραφών της περιφέρειας κατά το 2006, το ποσοστό ανήλθε το 2007 στο 31%. Μια σχετικά ήπια αύξηση της συμμετοχής τους στην συνολική δημιουργία νέων επιχειρήσεων στην περιφέρεια, παρουσιάζουν αντίστοιχα οι νομοί Ρεθύμνης και Λασιθίου.

Ολοκληρώνοντας τέλος την εισαγωγή μας στο τμήμα για την ανάλυση της επιχειρηματικής δημογραφίας ανά νομό της περιφέρειας Κρήτης, θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο σημαντικότερος δείκτης δεν είναι ο απόλυτος αριθμός των εγγραφών η διαγραφών επιχειρήσεων ενός νομού, ούτε καν το ποσοστό τους επί του συνόλου: είναι αυτός του καθαρού ισοζυγίου δημιουργίας επιχειρηματικότητας δηλαδή αυτό των εγγραφών, μείον τις διαγραφές. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, την καλύτερη επίδοση παρουσιάζει ο νομός Ηρακλείου με τον καθαρό αριθμό νέων επιχειρήσεων να ανέρχεται στο 54,5% της συνολικής αύξησης των εγγραφών σε όλο το νησί, και αντίστοιχα, με το λόγο διαγραφών προς εγγραφές για το 2007 να περιορίζεται στο 33,8% (ΚΕΤΑ, 2008).

Κεφάλαιο 3^ο – Οι επιχειρήσεις στα Χανιά πριν την Κρίση

3.1. Οι επιχειρήσεις πριν την κρίση

Σε ότι αφορά το περιεχόμενο, η διαχρονική διαπίστωση σχετικά με την αντιφατικότητα που χαρακτηρίζει την οικονομία της Κρήτης και η οποία εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους πρέπει να συζητηθεί διεξοδικά από τους φορείς και να διαμορφωθούν πολιτικές για την άρση τους, ο δυναμισμός της Κρητικής οικονομίας δεν αρκεί για να τις ξεπεράσει.

Η ενίσχυση της μείωσης στην ποσοστιαία συνεισφορά του νησιού στο σύνολο του Α.Ε.Π. της επικράτειας και η μεγέθυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων αποτελούν ανησυχητική εξέλιξη (ΚΕΤΑ, 2008).

Ενθαρρυντική είναι η εξέλιξη της παραγωγικότητας του τριτογενούς τομέα, αποτελεί όμως και «αντιστάθμιση» στην ανησυχητική διολίσθηση της ανταγωνιστικότητας των άλλων τομέων.

Ο δείκτης επιδόσεως στον τομέα των Ακαθάριστων Επενδύσεων Πάγιου Κεφαλαίου, (131% ως προς την επικράτεια) αναδεικνύει μια υψηλή επιχειρηματική εμπιστοσύνη (business confidence) στις αναπτυξιακές δυνατότητες της Κρητικής οικονομίας.

Ένα άλλο θετικό στοιχείο αποτελεί η αύξηση των απασχολούμενων αποφοίτων ΑΕΙ/ΤΕΙ από 14,98% σε 21,43% στην επταετία 1999-2006 (ΚΕΤΑ, 2008).

Θετικό στοιχείο είναι επίσης η ενσωμάτωση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) από τις επιχειρήσεις, η θετικά αναμενόμενη αύξηση της απασχόλησης από πλευράς επιχειρήσεων με βάση τις απαντήσεις των στελεχών τους, όπως και το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις του δείγματος αναμένουν βελτίωση των θεμελιωδών μεγεθών, τόσο του κλάδου τους όσο και των ιδίων, ενώ

εξαιρετικά αρνητικό κρίνουμε το στοιχείο του μικρού ενδιαφέροντος στις επενδύσεις στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.

Ευνοϊκός είναι ο πολύ σημαντικός δείκτης ισοζυγίου μεταβολών δημογραφίας, δηλαδή το ποσοστό των διαγραφών ως προς τις εγγραφές επιχειρήσεων, που βελτιώθηκε κατά το προηγούμενο έτος όπως επίσης τη γενική αύξηση του αριθμού των μεταποιητικών επιχειρήσεων που ξεκίνησαν τη λειτουργία τους στην περιφέρεια το 2007 (ΚΕΤΑ, 2008).

2000 ο νομός Ρεθύμνης έχει την πρωτιά στο κατά κεφαλή Α.Ε.Π. με 1.03 με βάση το Κρητικό κατά κεφαλή Α.Ε.Π. και ακολουθούσαν ο νομός Ηρακλείου με δείκτη 1.00, ο νομός Χανίων με δείκτη 0.99 και ο νομός Λασιθίου με δείκτη 0.97. Το 2005 την πρωτιά την καταλαμβάνει ο νομός Ηρακλείου με δείκτη 1.03 και ακολουθούν ο νομός Ρεθύμνης με 1.00, ο νομός Χανίων με 0,98 και ο νομός Λασιθίου με 0.94. Η νομαρχιακή κατανομή του κατά κεφαλή Α.Ε.Π. την περίοδο 2000-2005 δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες ανισότητες σε σύγκριση με το κατά κεφαλή Α.Ε.Π. σε όλο το νησί, με μόνο ανησυχητικό σημείο την ποσοστιαία πτώση του κατά κεφαλή Α.Ε.Π. του νομού Λασιθίου από 97% το 2000 στο 94% το 2005 σε σύγκριση με το Α.Ε.Π. της περιφέρειας (ΚΕΤΑ, 2008).

Ο πιο αδύναμος τομέας της Κρητικής οικονομία είναι ο δευτερογενής αλλά ταυτόχρονα είναι κι αυτός που έχει μεγάλα περιθώρια βελτίωσης αν μπορέσει και συνδεθεί πιο επιτυχημένα με τον αρκετά ισχυρό στην Κρήτη πρωτογενή τομέα και ιδιαίτερα τη μεταποίηση αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Ένα άλλο σημείο το οποίο πιθανόν έχει αρνητικές συνέπειες στο δευτερογενή τομέα, είναι η νησιωτική μορφή της περιφέρειας που της δημιουργεί συγκριτικό μειονέκτημα σε σχέση με τις ηπειρωτικές περιφέρειες της χώρας, καθώς έχουν ευκολότερη πρόσβαση στις εγχώριες αγορές και τις αγορές της αλλοδαπής και έτσι μπορούν να εκμεταλλευτούν ευκολότερα οικονομίες κλίμακας. Αυτό το συγκριτικό μειονέκτημα υποδεικνύει την ανάγκη βελτίωσης των υποδομών του

νησιού για να συνδεθεί καλύτερα με την υπόλοιπη χώρα, την ανάπτυξη των μεταφορικών υπηρεσιών του τριτογενή τομέα και πάνω από όλα την αύξηση της διασύνδεσης των τριών παραγωγικών τομέων της οικονομίας.

3.2. Χαρακτηριστικά επιχειρήσεων

Από την ανάλυση των δεδομένων, ύστερα από κατηγοριοποίηση ανάλογα με τον τομέα δραστηριότητας των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα (μεταποίηση, εμπόριο, ξενοδοχεία και υπόλοιποι κλάδοι παροχής υπηρεσιών), προκύπτει μία αξιολογική αντίφαση: από τη μία είναι φανερό η συνειδητοποίηση της σημασίας του ανθρώπινου δυναμικού για την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων, ενώ από την άλλη παρατηρείται επίσης μια υποτονικότητα στην αναβάθμιση των επαγγελματικών δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, κυρίως μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης (ΚΕΤΑ, 2008).

Σε ότι αφορά τα επιχειρηματικά σχέδια κατά το επόμενο χρονικό διάστημα, το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνουν: η ανάπτυξη νέων συνεργασιών με επιχειρήσεις - προμηθευτές και η διαφήμιση - ενέργειες μάρκετινγκ, ενώ τα μικρότερα ποσοστά καταλαμβάνουν η συμμετοχή σε κλαδικές εκθέσεις και δυστυχώς για μία ακόμη χρονιά, η κατάρτιση του απασχολούμενου προσωπικού.

Είναι εύλογο το γεγονός ότι μία σημαντική ένδειξη του επιχειρηματικού ενδιαφέροντος για την πραγματοποίηση επενδύσεων είναι το ποσοστό των επιχειρήσεων που έχουν υποβάλλει αίτηση συμμετοχής σε προγράμματα που επιχορηγούν αντίστοιχες επενδύσεις. Τα δεδομένα της έρευνας του 2007, απλά επιβεβαιώνουν το αυξημένο ενδιαφέρον πραγματοποίησης επενδύσεων εκσυγχρονισμού αλλά και ανάπτυξης δραστηριοτήτων που καταγράφεται στην περιφέρεια εδώ και αρκετά έτη, κατατάσσοντας τις στις πρώτες θέσεις μεταξύ των περιφερειών με την μεγαλύτερη συμμετοχή και απορροφητικότητα κονδυλίων, στην πλειονότητα των σχετικών προγραμμάτων (ΚΕΤΑ, 2008).

Είναι γνωστό ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις στην προσπάθειά τους για εξωστρέφεια και εξαγωγικό προσανατολισμό, υστερούν αρκετά σε θέματα τυποποίησης και Πιστοποιημένης διασφάλισης ποιότητας διαδικασιών, προϊόντων και υπηρεσιών.

Στα θετικά στοιχεία του παρόντος τμήματος της έρευνας συγκαταλέγεται το γεγονός ότι ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό επιχειρήσεων υπέβαλλαν αίτηση για συγχρηματοδότηση απόκτησης συστήματος διασφάλισης ποιότητας (ISO, HACCP κλπ): συγκεκριμένα ποσοστό 10,7% του συνόλου των 150 επιχειρήσεων (13,2% όσων απάντησαν στην ακόλουθη ερώτηση: «Έχετε υποβάλλει πρόταση χρηματοδότησης συστήματος πιστοποίησης ποιότητας από προγράμματα του Γ' ΚΠΣ;») (ΚΕΤΑ, 2008).

3.3. Προβλήματα των επιχειρήσεων

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις μέλη του επιμελητηρίου Ηρακλείου είναι δυνατόν να κατηγοριοποιηθούν σε πέντε κατηγορίες:

- Η πρώτη κατηγορία αφορά τα προβλήματα Εγκατάστασης και λειτουργίας των επιχειρήσεων δεδομένου ότι η Βιομηχανική περιοχή Ηρακλείου είναι πλήρης και δεν υπάρχει χώρος για την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων ή την επέκταση των ήδη υφιστάμενων (ΚΕΤΑ, 2008). Το πολύπλοκο νομικό πλαίσιο και οι ατελείωτες και δαιδαλώδεις διαδικασίες χωροθέτησης και αδειοδότησης των επιχειρήσεων εκτός των θεσμοθετημένων περιοχών σε συνδυασμό με τις απαγορευτικές αξίες γης δημιουργούν μεγάλα προβλήματα στην επιχειρηματικότητα εν γένει. Οι όποιες προσπάθειες για την εξεύρεση νέων χώρων δημιουργίας βιομηχανικών περιοχών χάνονται μέσα στο ατελείωτο και πολλές φορές αντιφατικό θεσμικό πλαίσιο.

- Η δεύτερη κατηγορία προβλημάτων προέρχεται από τη έλλειψη καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού στη στελέχωση των επιχειρήσεων. Παρόλο που το Επιμελητήριο Ηρακλείου είναι πρωτοπόρο στον τομέα αυτό με την ίδρυση και λειτουργία του μοναδικού επιμελητηριακού ΚΕΚ στην Ελλάδα το οποίο αποτελεί μετεξέλιξη των τεχνικών σχολών του επιμελητηρίου ηρακλείου δεν μπορεί κανείς να παραγνωρίσει το γεγονός ότι η επαγγελματική εκπαίδευση στη χώρα μας δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγοράς - εργασίας. Δεδομένου ότι δεν παρακολουθεί τις τοπικές ανάγκες της αγοράς εργασίας και τα αιμειλητήρια δεν συμμετέχουν στον κεντρικό σχεδιασμό των δράσεων κατάρτισης όπως συνηθίζεται στις αναπτυγμένες χώρες του εξωτερικού (ΚΕΤΑ, 2008). Η κατάρτιση συνεπώς δεν παρακολουθεί τις αλλαγές και βασίζεται σε ακραίες είτε εμπειρικές μεθοδολογίες, είτε ακαδημαϊκού τύπου μεθοδολογίες. Είναι εξάλλου γνωστό ότι από τις βασικές δομές σχεδιασμού και πιστοποίησης της κατάρτισης απουσιάζει εντελώς ο μηχανισμός διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας. Τα επαγγελματικά δικαιώματα δεν έχουν καθοριστεί με χάρτα επαγγελματικών δικαιωμάτων ώστε οι όροι και οι προδιαγραφές της άσκησης ενός επαγγέλματος να είναι καλά καθορισμένοι.
- Η Τρίτη κατηγορία προβλημάτων αφορά την φορολογία των επιχειρήσεων η οποία είναι από τις βαρύτερες της Ευρώπης. Αντί του εναλλασσόμενου συστήματος σύγκρισης λογιστικού και εξωλογιστικού αποτελέσματος, και τον τεκμαρτό προσδιορισμό στο εισόδημα των επιχειρήσεων είναι σωστότερο να γίνεται σαφής προσδιορισμός ενός συντελεστή καθαρού κέρδους ανά κλάδο, ώστε να μην δημιουργείται σύγχυση μεταξύ συναφών δραστηριοτήτων (ΚΕΤΑ, 2008).
- Η τέταρτη κατηγορία προβλημάτων αφορά τα ασφαλιστικά θέματα όπως για παράδειγμα την αναγκαιότητα εκπροσώπησης από τα οικεία Επιμελητήρια στις ΤΔΕ του ΙΚΑ όπου και θα πρέπει να επανέλθει το

δικαίωμα ορισμού εκπροσώπων από τα οικεία Επιμελητήρια στις ΤΔΕ του ΙΚΑ αφού οι επιχειρήσεις μέλη μας είναι αυτές που προσέρχονται στις ΤΔΕ (ΚΕΤΑ, 2008).

- Η πέμπτη κατηγορία αφορά θέματα απομονωτισμού και χαμηλής ανταγωνιστικότητας η οποία οφείλεται στον απομονωτισμό που επιβάλλει το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε νησιωτική περιφέρεια. Η δημιουργία διαμετακομιστικών σταθμών και συστημάτων logistics θα μπορούσε να μεταβάλλει την αδυναμία αυτή σε πλεονέκτημα και για να γίνει αυτό χρειάζεται συντονισμένη πολιτική και επιχειρηματική βούληση από τους τοπικούς διαμορφωτές αποφάσεων σε θέματα ανάπτυξης (ΚΕΤΑ, 2008).

3.4. Ανάπτυξη

Η ανάλυση και η αποτύπωση του επιχειρηματικού κλίματος, όπως και η καταγραφή των επιχειρηματικών σχεδίων των επιχειρήσεων της έρευνας για το προσεχές διάστημα, κατέχει κομβική θέση σε κάθε ετήσια έκθεση του ΚΕΤΑ Κρήτης (ΚΕΤΑ, 2008). Τούτο γιατί είναι εύλογο το να θεωρήσει κανείς τόσο την πορεία των θεμελιωδών μεγεθών των επιχειρήσεων όσο και το επιχειρηματικό κλίμα, μέσω του βαθμού αισιοδοξίας ή απαισιοδοξίας για την μελλοντική πορεία του κλάδου ή των επιχειρήσεων ως προσδιοριστικό παράγοντα των σημαντικότερων ενεργειών τους όπως επενδύσεις, προσλήψεις ή απολύσεις προσωπικού ακόμα και της τιμολογιακής τους πολιτικής. Επιπρόσθετα, θεωρούμε σκόπιμη την αποτύπωση της ιεράρχησης των επιχειρηματικών σχεδίων των επιχειρήσεων, γιατί, σε μεγάλο βαθμό θα συνδιαμορφώσουν το οικονομικό και επιχειρηματικό γίνεσθαι της περιφέρειας. Αυτή η αποτύπωση και η ανάλυσή της είναι μέρος της παρούσας έκθεσης.

Σε ότι αφορά το επιχειρηματικό κλίμα, την εκτίμηση δηλαδή των επιχειρήσεων για την πορεία των ίδιων αλλά και του κλάδου τους ως προς την μεταβολή των

πωλήσεων, των κερδών και της απασχόλησης προσωπικού, γίνεται φανερό από την ανάλυση των απαντήσεων του συνόλου του δείγματος ότι για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά παγιώνεται ένα θετικό κλίμα ως προς τις επιχειρηματικές προσδοκίες αναστρέφοντας δραστικά το κλίμα αρνητικών προσδοκιών του έτους 2005. Το γεγονός παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ειδικά επειδή η πορεία των πωλήσεων και των κερδών παρουσιάζει κόπωση σε περισσότερες επιχειρήσεις συγκριτικά με την έρευνα του 2006.

3.5. Ανταγωνιστικότητα

Αποτελεί γεγονός πως κύριο στοιχείο της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας των Χανίων είναι το τουριστικό προϊόν όπως αυτό εντάσσεται στα πλαίσια των τουριστικών δραστηριοτήτων. Αναφορικά με τον τουρισμό ισχύουν τα εξής:

- Η αύξηση της παραγωγικότητας στον τομέα του τουρισμού, αν και είναι πολύ σημαντική, δεν μπορεί αντικειμενικά να γίνει βασικός μοχλός ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης καθώς η τουριστική βιομηχανία είναι κατ'εξοχήν βιομηχανία εντάσεως εργασίας με κύριο χαρακτηριστικό το μικρό μέγεθος των εταιρειών στον τομέα αυτό (Ο.Α.Σ.Α 2005).
- Κύριος μοχλός ανάπτυξης στον τουριστικό τομέα παγκοσμίως είναι η μοναδικότητα του τουριστικού προορισμού (Ο.Α.Σ.Α 2005). Όσο πιο σπάνια και ιδιαίτερα είναι τα χαρακτηριστικά του τουριστικού προορισμού που έχουν αξία στην τουριστική αγορά, τόσο περισσότερο οι τουριστικές επιχειρήσεις σε αυτόν το προορισμό αποκτούν τη δυνατότητα για μονοπωλιακά ενοίκια (monopoly rents), για πιο ανελαστικές τιμές, λόγω των πλεονεκτημάτων της θέσης του προορισμού. Αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα σε συνδυασμό με την αύξηση της παραγωγικότητας, οδηγούν σε μεγιστοποίηση των κερδών στις

επιχειρήσεις του τομέα και σε μεγιστοποίηση των κερδών της τοπικής κοινωνίας.

Σε μία έκθεση που αναφέρεται στην αναπτυξιακή φυσιογνωμία μιας περιφέρειας, είναι σημαντικό να καταγραφούν τα ελλείμματα ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων όχι μόνο μέσα από στατιστικούς δείκτες αλλά κυρίως όπως βιώνονται από τους ίδιους τους επιχειρηματίες. Η ανταγωνιστικότητα είναι ο ακρογωνιαίος λίθος για τη βιωσιμότητα τους, ειδικά σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο, παγосμοιοποιημένο περιβάλλον. Από τις απαντήσεις των εκπροσώπων των επιχειρήσεων στο συγκεκριμένο τμήμα των ερωτηματολογίων μας, γίνεται φανερό ότι έχουν επαρκώς συνειδητοποιήσει τα στοιχεία που τους λείπουν προκειμένου να είναι σε θέση να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα τους. Το κατά πόσο αυτό θα επιτευχθεί, είναι κάτι που θα πρέπει να καταγραφεί σε μια μελλοντική έρευνα.

Οι ενδογενείς παράγοντες ανταγωνιστικότητας που έχουν να κάνουν με την οργανωτική λειτουργία των επιχειρήσεων, έχουν παραμείνει σχετικά χαμηλά, στην περίπτωση δε της εσωτερικής οργάνωσης έχουν μειωθεί σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα. Αντίθετα, η ανάγκη για περισσότερα κεφάλαια, έχει αυξηθεί σημαντικά σε σχέση με πέρυσι, σε ακόμη υψηλότερο ποσοστό έχει αυξηθεί όμως η ανάγκη για κίνητρα από το κράτος.

3.6. Προοπτικές εξέλιξης

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες και προβλέψεις είναι γενικά ένα σημαντικό οικονομικό δεδομένο, κυρίως διότι επηρεάζουν με τη σειρά τους τη δράση των επιχειρήσεων ως οικονομικών μονάδων, αλλά και τις επιχειρηματικές συμπεριφορές στο σύνολό τους. Πρόκειται για ένα είδος «αυτοτροφοδοτούμενης» αντίδρασης που επηρεάζει μια σειρά άλλων παραμέτρων όπως για παράδειγμα, τις τιμές πώλησης, τις ιδιωτικές επενδύσεις αλλά και την αύξηση ή μείωση του απασχολούμενου προσωπικού. Περιττό να

λεχθεί εκ νέου ότι θεωρούμε τα συμπεράσματα που εξάγονται από την ανάλυση των απαντήσεων του παρόντος τμήματος ως τα πλέον σημαντικά της έρευνας πεδίου του ΚΕΤΑ Κρήτης (ΚΕΤΑ, 2008).

Και κατά την παρούσα χρονική περίοδο, οι προσδοκίες των επιχειρηματιών του δείγματος φαίνεται να συμβαδίζουν σε μεγάλο βαθμό με την πορεία που επέδειξαν οι επιχειρήσεις αυτές στους περισσότερους τομείς, με κάποιες επιμέρους διαφοροποιήσεις τις οποίες θα εξετάσουμε.

Όπως αναφέραμε ήδη, στις επιχειρήσεις του δείγματος διαπιστώνεται ελαφρά επιδείνωση της πορείας των θεμελιωδών μεγεθών τους κατά το προηγούμενο διάστημα, κάτι που φαίνεται να επηρεάζει τις προβλέψεις τους για τις αντίστοιχες τάσεις του κλάδου τους. Αυτό προκύπτει όχι τόσο από τη μείωση όσων προβλέπουν αυξητικές τάσεις αλλά κυρίως από την αύξηση εκείνων που αναμένουν μείωση των μεγεθών αυτών. Αυτή η «απαισιόδοξη» συμπεριφορά των επιχειρήσεων όπως προκύπτει από τις απαντήσεις τους, παρατηρείται τόσο στις προβλέψεις για την πορεία των μεγεθών του κλάδων, όσο και αυτής των ίδιων των επιχειρήσεων (ΚΕΤΑ, 2008).

Όπως παρατηρούμε και από την παράθεση των παραπάνω στοιχείων, ενώ φαίνεται ότι αντίστοιχα υψηλότερο είναι το ποσοστό αυτών που προβλέπουν μείωση της κερδοφορίας του κλάδου τους αλλά και του κύκλου εργασιών (συνολικές πωλήσεις) τους (ΚΕΤΑ, 2008).

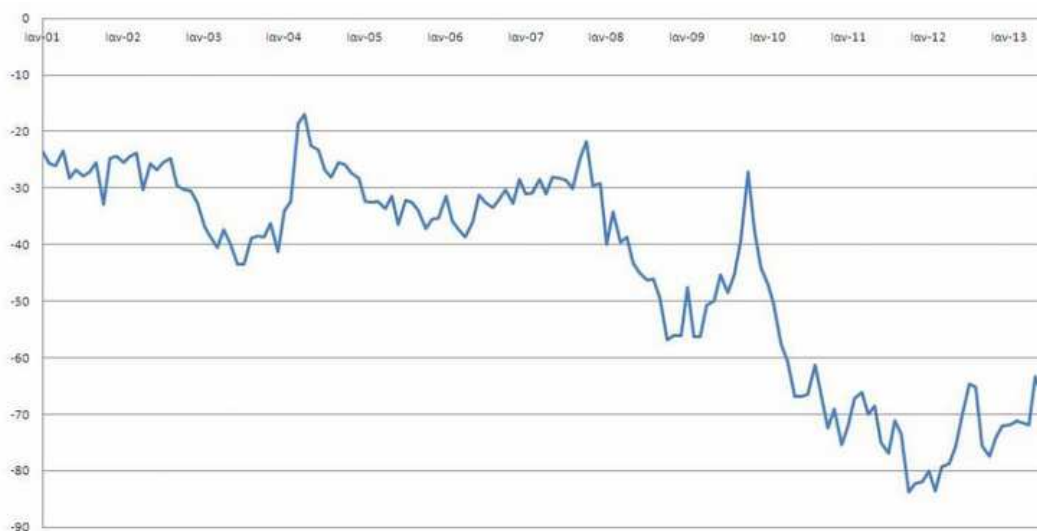
Κεφάλαιο 4^ο - Περιγραφή νέου επιχειρηματικού περιβάλλοντος

4.1. Το νέο επιχειρηματικό περιβάλλον

Το σημερινό επιχειρηματικό περιβάλλον του νομού Χανίων επικεντρώνεται στην τουριστική δραστηριότητα. Όπως προκύπτει και από την ανάλυση το ποσοστό του 72% του πληθυσμού των Χανίων λόγο ασχολούνται με την παροχή ξενοδοχειακών και τουριστικών υπηρεσιών και το εμπόριο.

Αναφορικά με την κατάσταση της οικονομίας στην υπόλοιπη επικράτεια, Το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου εκφράζεται από κάποιους συγκεκριμένους δείκτες. Ο δείκτης που εκφράζει τις επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώνεται σε επίπεδο τομέων μόνο στο Λιανικό Εμπόριο, ενώ, από την άλλη πλευρά, σημειώνεται πτώση του σχετικού δείκτη όσον αφορά στον τομέα της, οριακά στις Υπηρεσίες και περισσότερο στις Κατασκευές. Εν τέλει, όσον αφορά στο Δείκτη της Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης, ο αρνητικός δείκτης κερδίζει σημαντικό έδαφος συγκριτικά με προηγούμενα έτη.

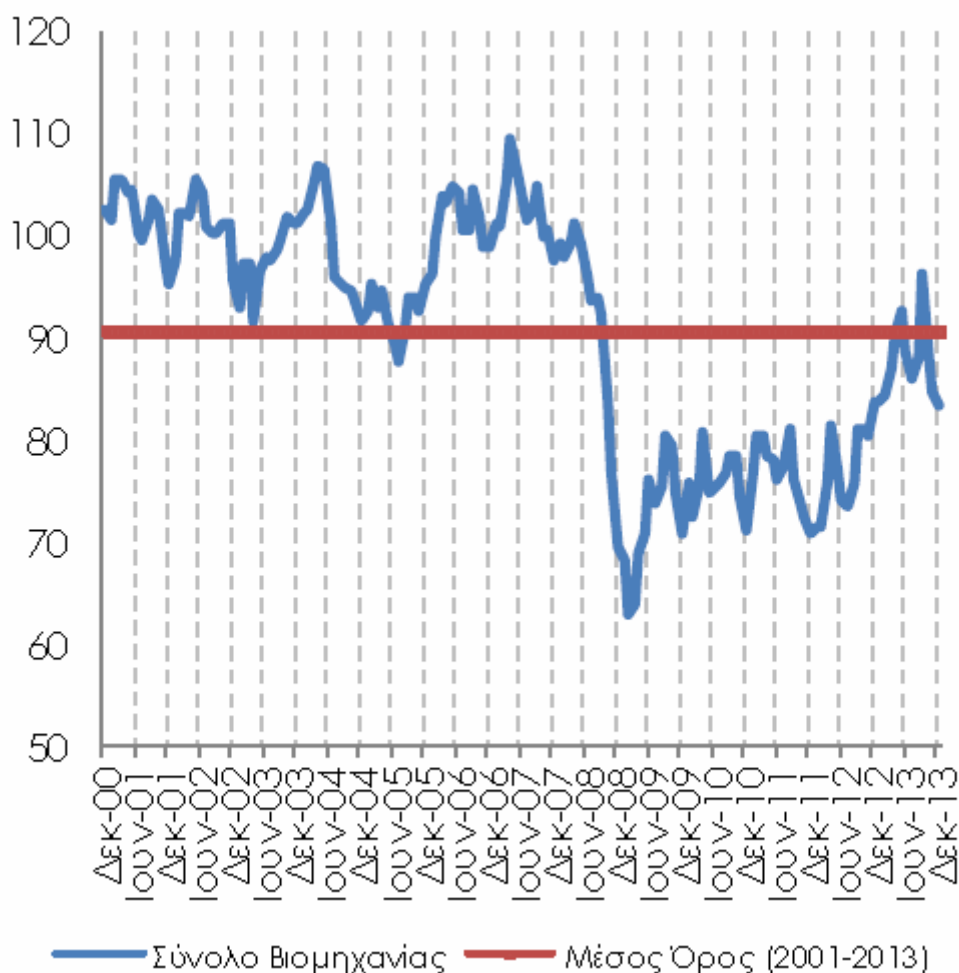
Διάγραμμα 4.1.: Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης

Πηγή: European Commission, 2014

Πιο συγκεκριμένα, ο Δείκτης της εκτίμησης των Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία, κατά τη διάρκεια του 2013 φαίνεται πως εμφανίζει μειωτική τάξη, ωστόσο το αντίθετο ισχύει συγκριτικά με την εκτίμηση του περσινού έτους. Από τα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, οι προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής το εξεταζόμενο τρίμηνο επιδεινώνονται, με το σχετικό δείκτη να υποχωρεί στο μηδέν.

Διάγραμμα 4.2.: Επιχειρηματικές προσδοκίες στη βιομηχανία

Πηγή: IOBE, 2013

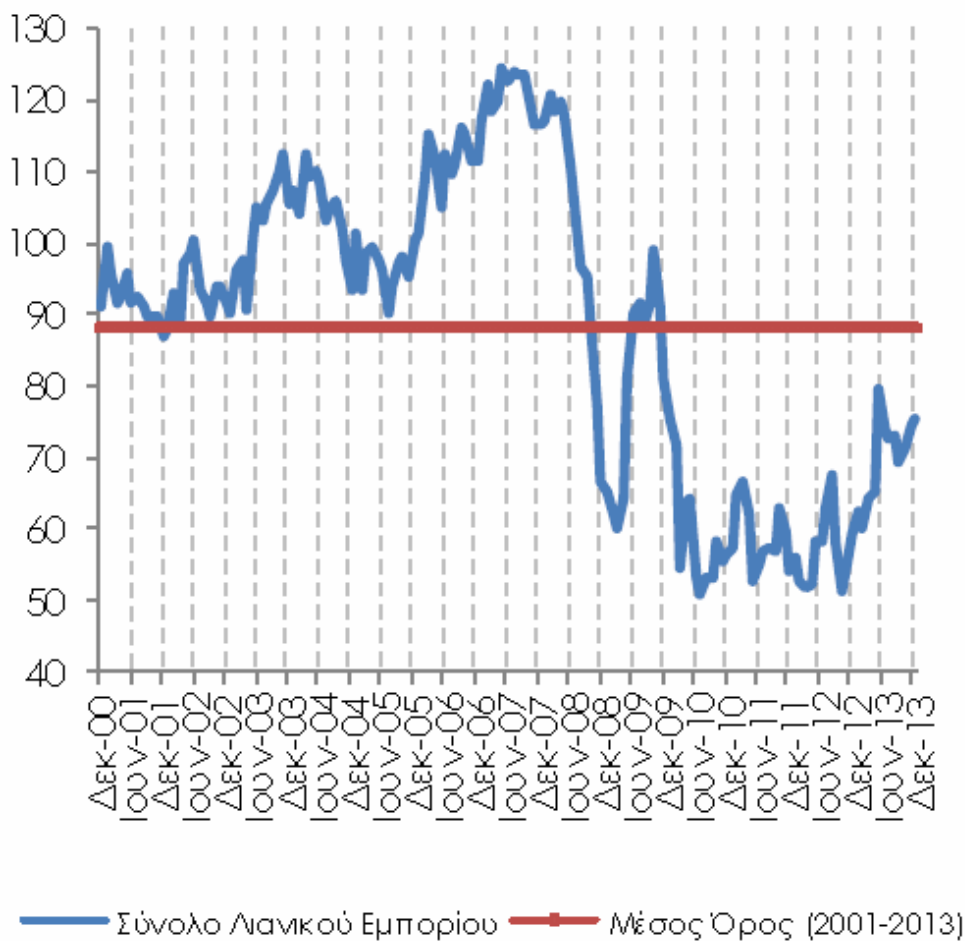
Αναφορικά με την εξαγωγική δραστηριότητα, οι τάσεις στους δείκτες εξαγωγικών μεταβλητών είναι μικτές. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στην τρέχουσα εξαγωγική δραστηριότητα του τομέα, οι σχετικοί μέσοι δείκτες του επιδεινώνονται.

Όσον αφορά στον τομέα του λιανικού εμπορίου, ο Δείκτης που εκφράζει τις Επιχειρηματικές Προσδοκίες, το υπό εξέταση διάστημα αυξάνεται ελαφρά στις 73,8 μονάδες συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Η συγκεκριμένη εξέλιξη

θεωρείται ως αποτέλεσμα της αποκλιμάκωσης των εκτιμημένων αποθεμάτων, με το σχετικό δείκτη να κινείται στις 9 μονάδες κατά μέσο όρο, χαμηλότερα συγκριτικά με την αντίστοιχη περσινή τιμή του.

Συνεχίζοντας στον κλάδο του λιανικού εμπορίου, από τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σ' αυτόν, το ποσοστό του 44% των επιχειρήσεων κρίνει ότι το σύνολο των πωλήσεων του θα μειωθούν το προσεχές διάστημα, ενώ ένα ποσοστό που ισούται με το 17% προβλέπει άνοδο (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2014). Αναφορικά με τους όρους τιμών, στο πεδίο αυτό κυριαρχούν οι αποπληθωριστικές προσδοκίες, οι οποίες εξομαλύνονται συγκριτικά με τα επίπεδα του προηγούμενου τριμήνου και υιοθετούνται από το 22% των επιχειρήσεων, έναντι των προσδοκιών ανόδου, τις οποίες και εκφράζει ένα 5% (από 3%) σύμφωνα με έρευνα του IOBE (IOBE, 2013).

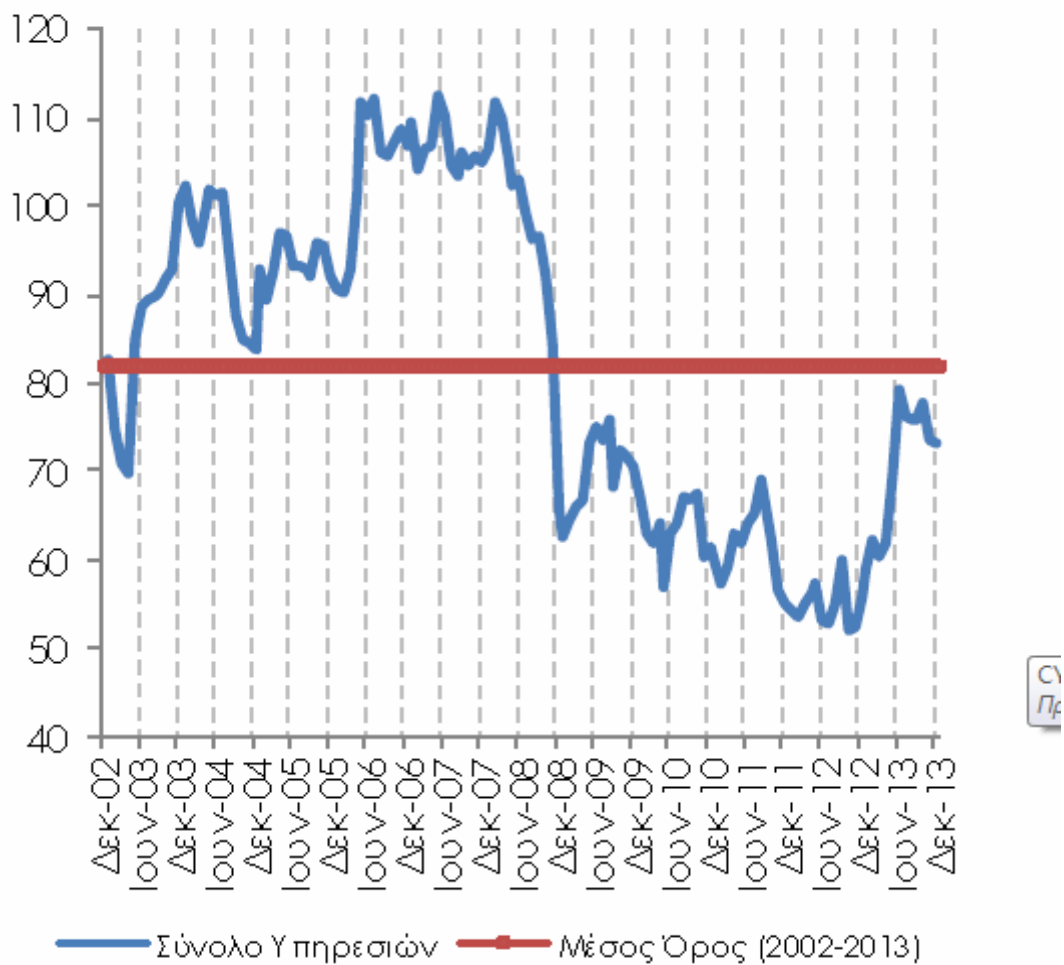
Διάγραμμα 4.3.: Επιχειρηματικές προσδοκίες στον τομέα του λιανικού εμπορίου

Πηγή: IOBE, 2013

Αναφορικά με το πεδίο των υπηρεσιών, ο Δείκτης που αναφέρεται άμεσα στις Επιχειρηματικές Προσδοκίες κινείται ελαφρώς πτωτικά, στις 74,8 μονάδες (ενώ έχει ανέλθει συγκριτικά με την αντίστοιχη περσινή περίοδο. Εκτός των άλλων, στο ποσοστό του 14% διατηρείται το επίπεδο εκείνων που αναφέρουν ανεμπόδιστη επιχειρηματική λειτουργία, με το 27% του ποσοστού να δηλώνει ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία τους την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης, και το ποσοστό του 14% τους εγχώριους παράγοντες οι οποίοι θεωρείται πως εμφανίζουν άμεση σύνδεση με τη γενική οικονομική κατάσταση και την επιρροή της κρίσης, το αυστηρό φορολογικό καθεστώς, τη διεθνή συγκυρία καθώς και την καθυστέρηση των πληρωμών (IOBE, 2013).

Διάγραμμα 4.5.: Επιχειρηματικές προσδοκίες στον τομέα των υπηρεσιών

Πηγή: IOBE, 2013

Συγκριτικά με τις προηγούμενες περιόδους, παρατηρείται ότι φέτος η τουριστική κίνηση βρέθηκε σε πολύ καλύτερο επίπεδο, συγκριτικά με την περυσινή τουριστική περίοδο. Στο μισό έχει πέσει το ποσοστό των αλλοδαπών επισκεπτών που περιορίζει τις δαπάνες τους, σε σχέση με πέρυσι και πιο συγκεκριμένα, μόνο ένας στους πέντε πραγματοποιεί περικοπές στις προγραμματισμένες δαπάνες του κατά τη διάρκεια των διακοπών του. Έτσι, με βάση την παρούσα έρευνα, μπορούμε να προβούμε σε μια

εκτίμηση αύξησης εσόδων στην τοπική τουριστική αγορά κατά 19,3%, ποσοστό που κρίνεται πολύ ικανοποιητικό.

4.2. Χαρακτηριστικά επιτυχημένων επιχειρήσεων

Οι επιτυχημένες επιχειρήσεις, στο Νομό Χανίων σήμερα, απασχολούνται κυρίως με τον τουρισμό και το εξαγωγικό εμπόριο.

Πιο συγκεκριμένα, τα χαρακτηριστικά των περισσότερων επιτυχημένων επιχειρήσεων είναι η σωστή βάση δραστηριότητας και η κατάλληλη μέθοδος στήριξης και χρηματοδότησης. Πιο συγκεκριμένα, στο νομό Χανίων, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι εξωστρεφείς επιχειρήσεις:

- AGROCRETA

- AROMA OF CRETE

- BALANTINOS - Cheese Products

- BIOLEA

- CRETA TASTE SA

- CRETAN BAKERY PERRAKIS SA

- CRETAN RUSKS

- CRETAN TRADITIONAL RUSK “ SAMARIA “

- CRETE MILLS

- DOURAKIS WINES

- EL.RENIERIS & Co
- ELIDIA OLIVE OIL TRADING
- EOLOS
- ETANAP SA "SAMARIA"
- FISIKA
- FLOKATI FACTORY - Traditional Flokatis, Woolen Blankets & Yarns
- FRAGKIADAKIS CHRISTOS - "ELIVA"
- GERANI S.A.
- GIANNOULIS S.A. - Olive Oil Products
- GLARITIS-HANDMADE LEATHER SANDALS
- HONEY OF CRETE - MPOUNTZOUKAS AGISILAOS
- KALOGERAKIS MATTHEOS - Liophito Mattheou - Extra Virgin Olive Oil
- KARAVITAKIS WINERY
- KLIMATSAKIS SANDALS
- KOUKAKIS
- KRITIKO ERGASTIRI - Deli Creta

- MANOUSAKIS WINERY - "NOSTOS"
- MARNELAKIS - GIANNIKAKI LTD
- MOBIAK
- N. DERMITZAKIS CO
- N. TSATSARONAKIS SA Original Cretan Rusks "The Manna"
- NIKOLAOS STAVROU ORFANOUDAKIS
- OLIVE NATURAL COSMETICS
- PETRA ART
- POTHITOS Marinos
- SARAKINA OLIVE OIL
- SGOUROMALLIS I. & CO – NATURAL CARE PRODUCTS
- TERRA CRETA
- TSIRANTONIS
- VINOLIO
- VOLIKAKIS S.A.
- “ANATOLI” S.A. (A.B.E.A)

Πίνακας 4.3.: Εξαγωγή προϊόντα Χανίων

Κατηγορίες προϊόντων	Αξία σε εκ. ευρώ			Ποσότητα σε τόνους		
	2014	2013	(%) Μεταβολή	2014	2013	(%) Μεταβολή
Τρόφιμα & Ποτά	32,486	40,263	-19,32%	20.521	20.660	-0,67%
Ελαιόλαδο	15,611	23,771	-34,33%	4.401	8.385	-47,51%
Κηπευτικά	8,188	7,658	6,92%	10.209	7.466	36,74%
Μηχανές & Συσκευές	1,661	1,154	43,93%	765	545	40,37%
Λαϊκή Τέχνη	299	1.758	-82,99%	80	163	-50,92%

Πηγή: INEMY - ΕΣΕΕ, 2015

4.3. Οικονομική πολιτική - Χρηματοδότηση

Βασική μορφή ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και χρηματοδότης στην οικονομία των Χανίων είναι οι θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων.

Οι θερμοκοιτίδες (incubators). Οι επιχειρηματικές θερμοκοιτίδες είναι τυποποιημένοι χώροι οι οποίοι δημιουργούνται για να παρέχουν ένα περιβάλλον που προσφέρει κοινές υποδομές και ειδικές υπηρεσίες, για ένα χρονικό διάστημα (3 έως 5 ετών), διευκολύνοντας το ξεκίνημα και την ανάπτυξη νέων καινοτόμων επιχειρήσεων, οι οποίες στη συνέχεια μετακινούνται σε δικούς τους

επαγγελματικούς χώρους και τη θέση τους στη θερμοκοιτίδα καταλαμβάνουν άλλες νέες επιχειρήσεις.

Πρόκειται για ένα θεσμό που προσφέρει στους νέους επιχειρηματίες πολύ περισσότερα από απλή χρηματοδότηση επιχειρηματικών κεφαλαίων. Προσφέρει επίσης παροχή επιχειρηματικών συμβουλών και επιχειρηματική δικτύωση, στέγαση μεταβλητού μεγέθους και υποστήριξη γραφείου. Όπως και οι πάροχοι επιχειρηματικών κεφαλαίων, οι θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων ελέγχουν προσεκτικά τις νεοϊδρύμενες εταιρείες στις οποίες επενδύουν.

Οι θερμοκοιτίδες έχουν ως βασικό στόχο την προώθηση των καινοτομιών οι οποίες οδηγούν σε επενδύσεις μέσω της παρεχόμενης βοήθειας προς τις νεοϊδρύμενες (startup) επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε αυτές. Οι επιχειρήσεις αυτές, κατά κανόνα, αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα κατά την έναρξη της δραστηριότητάς τους, τα οποία ποικίλλουν ανάλογα με το ακριβές αντικείμενο κάθε μονάδας και το περιβάλλον (αγορά) στο οποίο δραστηριοποιείται. Οι βασικές ανάγκες και τα προβλήματα που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν οι θερμοκοιτίδες για λογαριασμό των επιχειρήσεων ενοίκων, είναι (Γαλάνης, 1994):

- το υψηλό αρχικό κόστος επένδυσης της καινοτομίας,
- η έλλειψη πρόσβαση σε πηγές κεφαλαίων,
- η ανεπαρκής πληροφόρηση αγοράς και τεχνικής πληροφόρησης (τεχνογνωσίας),
- η αδυναμία διοίκησης και οργάνωσης,
- η αδυναμία της αποταμίευσης ολόκληρης ή μέρους της υπεραξίας που θα προκύψει από την καινοτομία,

- η αδυναμία διατήρησης και επέκτασης των όποιων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων,
- η έλλειψη εκτίμησης του επιχειρηματικού κινδύνου,
- η δυσκολία πρόσβασης στη νέα τεχνολογία.

Οι θερμοκοιτίδα παρέχει τις εξής υπηρεσίες (Storey et al., 2013):

- Χώρους στέγασης της επιχείρησης.
- Κοινές υπηρεσίες, όπως γραμματειακή υποστήριξη και από κοινού χρήση του εξοπλισμού γραφείου (fax, τηλεφωνικές συνδέσεις, φωτοτυπικό κέντρο, χώρους σίτισης, αίθουσες παρουσιάσεων και συσκέψεων, ασφάλεια κτιρίου κ.λπ.).
- Ανάπτυξη συνεργιών ανάμεσα στις συστεγαζόμενες επιχειρήσεις.
- Χρηματοδότηση των λειτουργικών δαπανών των εγκατεστημένων επιχειρήσεων.
- Παροχή συμβουλευτικών και άλλων εξειδικευμένων (νομικής, λογιστικής φύσης) υπηρεσιών.
- Η τυπική περίοδος επώασης είναι 23 έτη.

Οι φορείς και τα φυσικά πρόσωπα που μπορούν να ενταχθούν σε θερμοκοιτίδες είναι τα ακόλουθα (Επιμελητήριο Χανίων, 2015):

- ερευνητές,
- νέες εταιρείες (startups),

- ερευνητικά και εκπαιδευτικά κέντρα (τεχνοβλαστοί),
- εδραιωμένες μικρομεσαίες εταιρείες που επιθυμούν να αναπτύξουν ένα νέο προϊόν ή υπηρεσία με τη βοήθεια των εσωτερικών συνεργιών της θερμοκοιτίδας.

Η θερμοκοιτίδα Χανίων είναι μια μη κερδοσκοπική εταιρεία που στοχεύει στην παροχή κάποιων χώρων στέγασης καθώς και εξειδικευμένων υπηρεσιών σε νέες καινοτομικές επιχειρήσεις. Είναι θυγατρική εταιρεία του EOMMEX (90%) με συμμετοχή της Ν.Α. Χανίων (5%) και του ΕΒΕ Χανίων (5%). Έχει δέκα βιοτεχνικούς και γραφειακούς χώρους εμβαδού 250τμ ο κάθε ένας στους οποίους οι νέες επιχειρήσεις μπορούν να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους. Δέχεται και φιλοξενεί νέες (ή μέχρι 3 ετών) καινοτομικές επιχειρήσεις δηλαδή επιχειρήσεις που παράγουν κάποια νέα ή διαφοροποιημένα από τα παραδοσιακά προϊόντα ή υπηρεσίες (Επιμελητήριο Χανίων, 2015).

Σήμερα είναι η μόνη θερμοκοιτίδα που λειτουργεί στην Κρήτη και δημιουργήθηκε το 2000 με χρηματοδότηση του 2ου κοινοτικού πλαισίου στήριξης. Λειτουργεί με τη μορφή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας και τα οικονομικά αποτελέσματά της κάθε χρόνο είναι θετικά. Οι δραστηριότητές της κατευθύνονται σε δύο άξονες (Επιμελητήριο Χανίων, 2015).

- Στη φιλοξενία κάποιων επιχειρήσεων και την υποστήριξή τους
- Στη συμμετοχή της σε Ευρωπαϊκά ανταγωνιστικά προγράμματα. Παράλληλα εκδίδει σε διμηνιαία βάση ένα ενημερωτικό δελτίο το οποίο διανέμεται ηλεκτρονικά σε εκατοντάδες επιχειρήσεις του Νομού.

Η θερμοκοιτίδα Χανίων δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένο τύπο επιχειρήσεων αλλά δέχεται επιχειρήσεις από διάφορους οικονομικούς κλάδους.

Σήμερα φιλοξενεί δέκα (10) επιχειρήσεις επιτυγχάνοντας κάλυψη των διαθέσιμων χώρων της κατά 96%.

Η μέχρι τώρα δράση της θερμοκοιτίδας περιλαμβάνει δύο κυρίως άξονες δραστηριοτήτων (Επιμελητήριο Χανίων, 2015):

- Τη φιλοξενία και την υποστήριξη νέων καινοτομικών επιχειρήσεων στους χώρους της. Από το 2000 μέχρι σήμερα περίπου 20 επιχειρήσεις έχουν φιλοξενηθεί στους χώρους αυτούς, οι περισσότερες εκ των οποίων έχουν θετική πορεία. Οι επιχειρήσεις αυτές δραστηριοποιούνται σε παραδοσιακούς οικονομικούς κλάδους, αλλά και σε κλάδους νέων τεχνολογιών (ηλεκτρονικά, περιβάλλον, πληροφορική).
- Τη συμμετοχή της θερμοκοιτίδας σε Ευρωπαϊκά ανταγωνιστικά προγράμματα που σχετίζονται με τις Μικρομεσαίες επιχειρήσεις, την καινοτομία και τις Ευρωπαϊκές περιφερειακές πολιτικές στους τομείς αυτούς. Έτσι τα τελευταία χρόνια η θερμοκοιτίδα συμμετέχει στην υλοποίηση διακρατικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων και απασχόλησε νέους εξειδικευμένους επιστήμονες για τον σκοπό αυτό. Παράλληλα με τις δραστηριότητες αυτές έχει αρχίσει να εκδίδει τακτικά διμηνιαία ενημερωτικά δελτία σε επιχειρηματικά θέματα που αποστέλλονται ηλεκτρονικά σε εκατοντάδες επιχειρήσεις του Ν. Χανίων.

Ένας νέος επιχειρηματίας που ξεκινά κάποια δραστηριότητα συνήθως εξασφαλίζει την επιχορήγησή του από τα υπάρχοντα προγράμματα του Υπουργείου Ανάπτυξης καθώς αυτά καλύπτουν πλέον πολλούς τομείς. Όμως πολλοί επιχειρηματίες δεν διαθέτουν ιδιόκτητους χώρους για την εγκατάστασή τους και δεν αποφασίζουν στην αρχή της επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους να επενδύσουν στην κατασκευή ή αγορά ιδιόκτητων χώρων. Επομένως η ενοικίαση κάποιων κατάλληλων χώρων αποτελεί μια λογική επιλογή γι' αυτούς.

Οι λόγοι όμως που θα επιλέξει ένας νέος επιχειρηματίας για να έλθει στη θερμοκοιτίδα συνοψίζονται στα εξής (Επιμελητήριο Χανίων, 2015):

- Η θερμοκοιτίδα Χανίων του παρέχει φιλοξενία σε σύγχρονους χώρους στο ΒΙΟΠΑ Χανίων με τα γνωστά πλεονεκτήματα που προσφέρει αυτό σε ένα επιχειρηματία. Η τιμολόγηση των υπηρεσιών που του προσφέρονται είναι σε πολύ λογικά επίπεδα. Η παραμονή του στους χώρους αυτούς μπορεί να διαρκέσει έως 5 χρόνια.
- Ο επιχειρηματίας θα έχει πρόσβαση σε διάφορες υπηρεσίες, ενημέρωση και πιθανώς θα ωφεληθεί από τα διάφορα προγράμματα στα οποία συμμετέχει η θερμοκοιτίδα Χανίων.
- Η θερμοκοιτίδα μέσω των δικτύων στα οποία συμμετέχει μπορεί να του προσφέρει εάν χρειαστεί στήριξη σε διάφορους τομείς.

Άλλη μια μορφή χρηματοδότης και στήριξης, σε Ευρωπαϊκά πλαίσια, είναι το πρόγραμμα JEREMIE 2012 (Επιμελητήριο Χανίων, 2015): πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων και του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας.

Υλοποίηση: μέσω Τραπεζών το οποίο αποσκοπεί στην χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οιασδήποτε μορφής, που απασχολούν λιγότερους από 250 εργαζομένους και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει τα 50.000.000€ (Επιμελητήριο Χανίων, 2015).

Αφορά την Πολύ Μικρή ή Μικρή επιχείρηση που θέλει να επωφεληθεί από το πρώτο προϊόν Συγχρηματοδοτούμενων δανείων της κοινοτικής πρωτοβουλίας JEREMIE, που υλοποιείται υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων (ΕΤαΕ).

Το JEREMIE είναι μια πρωτοβουλία στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» μέσω του οποίου θα διατεθούν στην ελληνική αγορά συνολικά κεφάλαια ποσού € 60,0 εκατ. προερχόμενα κατά 50% από το ΕΣΠΑ 2007 - 2013/ΕΤΠΑ (Επιμελητήριο Χανίων, 2015).

Τα δάνεια αυτά απευθύνονται σε Μικρές ή Πολύ Μικρές επιχειρήσεις, με έδρα στην Ελλάδα και προσωπικό μέχρι 50 άτομα, που σκοπεύουν στην ανάπτυξη και επέκταση των δραστηριοτήτων τους.

Το ανώτατο επιλέξιμο ποσό δανείου είναι 500.000 € (με εξασφαλίσεις) και 40.000 € (χωρίς εξασφαλίσεις) ενώ το κατώτατο ανέρχεται σε 25.000 €. Η διάρκεια του δανείου μπορεί να ανέλθει σε 10 έτη ενώ το επιτόκιο εφαρμόζεται μόνο στο 50% του δανείου (το υπόλοιπο παρέχεται άτοκο) (Επιμελητήριο Χανίων, 2015).

Σκοπός δανείου (Επιμελητήριο Χανίων, 2015):

- για κεφάλαια κίνησης επέκτασης δραστηριότητας (π.χ. δαπάνες προμήθειας α' υλών και εμπορευμάτων, υπηρεσιών, με εξαίρεση δαπάνες λειτουργικών εξόδων, ενοικίων, μισθοδοσίας προσωπικού κ.λπ.).
- Ποσό Δανείου: μέχρι € 250.000 ανά επιχείρηση.
- Διάρκεια αποπληρωμής: μέχρι 72 μήνες με τρίμηνη καταβολή δόσεων.
- Περίοδος χάριτος: μέχρι 6 μήνες (συμπεριλαμβάνεται στη συνολική διάρκεια του δανείου) με καταβολή μόνο τόκων.

Βασικά δικαιολογητικά (Επιμελητήριο Χανίων, 2015):

- Αίτηση δανείου

- Νομιμοποιητικά έγγραφα της επιχείρησης.
- Για βιβλία Β' Κατηγορίας
- Ε3 της επιχείρησης των τριών προηγούμενων ετών, Ε1 των φορέων της επιχείρησης ομοίως των τριών τελευταίων ετών και Ε9 των φορέων (έτους 2005 και τυχόν μεταγενέστερων μεταβολών)
- Περιοδικές δηλώσεις ΦΠΑ προηγούμενου και τρέχοντος έτους (όπου είναι διαθέσιμες).
- Οικονομικές καταστάσεις προηγούμενων ετών (εφόσον υφίστανται).
- Πρόσφατο ισοζύγιο και αντίστοιχο προηγούμενης χρήσης (εφόσον υφίστανται).
- Για βιβλία Γ' κατηγορίας

Επιπλέον των ανωτέρω (Επιμελητήριο Χανίων, 2015):

- Βεβαίωση έναρξης εργασιών της οικείας Δ.Ο.Υ. (για τον έλεγχο της διάρκειας λειτουργίας).
- Ασφαλιστική και φορολογική ενημερότητα σε ισχύ (κατά το χρόνο εξέτασης του αιτήματος και της εκταμίευσης).
- Ε7 τελευταίας κλεισμένης οικονομικής χρήσης ή Αναλυτικές Περιοδικές Δηλώσεις Ι.Κ.Α. ή θεωρημένη κατάσταση απασχολούμενων από την Επιθεώρηση Εργασίας για επιχειρήσεις που δεν διαθέτουν κλεισμένη οικονομική χρήση (έλεγχος αριθμού εργαζομένων) ή Βεβαίωση Ι.Κ.Α. περί μη απασχόλησης προσωπικού.

- Επιστολή περιγραφής του επιχειρηματικού σχεδίου της επιχείρησης (Business Plan).
- Υπεύθυνη Δήλωση συμπληρωμένη και υπογεγραμμένη από την επιχείρηση, σχετική με τη συσσώρευση των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας (Κανόνας De minimis).
- Υπεύθυνη Δήλωση ιδιότητας ΜΜΕ - Ανεξαρτησίας.
- Υπεύθυνη Δήλωση περί μη υπέρβασης του συνολικού ορίου των € 250.000 για τη λήψη του δανείου στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας Jeremie (συνυπολογιζόμενου και του αιτούμενου δανείου).

Επιτόκια:

- Τα επιτόκια είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικά και ξεκινούν από 2,93%, λόγω της συγχρηματοδότησης με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης σε ποσοστό 50%, πλέον της αναλογούσας εισφοράς του Ν. 128/75 και διαμορφώνονται ανάλογα με τη διάρκεια λειτουργίας της επιχείρησης και τις προσφερόμενες εξασφαλίσεις.

Επίλογος – Συμπεράσματα

Από τη συγγραφή της παρούσας εργασίας προκύπτουν κάποια συμπεράσματα, καίριας σημασίας αναφορικά με τη επιχειρηματικότητα στα Χανιά.

Το εξωτερικό εμπόριο και τα ξενοδοχεία φαίνεται να λειτουργούν περισσότερο και τα έσοδά τους να είναι υψηλότερα μετά κρίσης παρά προ κρίση, ενώ ο τομέας της μεταποίησης εμφάνιζε μεγαλύτερα έσοδα και ανάπτυξη προ κρίσης.

Η προτάσεις για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητα της κρήτης δεν αναφέρονται μόνο στις συγκεκριμένες επιχειρήσεις που εδρεύουν στο νομό Χανίων αλλά και σε όλη την Ελλάδα.

Η ενίσχυση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας αλλά και των επιχειρηματικών συναλλαγών που συνοδεύουν την επιχειρηματική δράση αιτείται σε όλους τους τόνους από τον επιχειρηματικό κόσμο . Ιδιαίτερα στην Ελλάδα το «βαθύ κράτος» και οι αγκυλώσεις που ενυπάρχουν σε κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα καθιστούν τον επιχειρηματία δέσμιο αντιλήψεων που επικρατούν επί μισό και πλέον αιώνα.

Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα αντιμετωπίζεται από την κρατική μηχανή με καχυποψία, ως περίπου «παραβατική συμπεριφορά των ιδιωτών» και συχνά είναι συνώνυμο των παρασκηνιακών συναλλαγών μέσω των αλληπάλληλων διαδικασιών της περιβόητης περαίωσης, και αυτοπεραίωσης, και πάει λέγοντας. Πως αλλιώς εξάλλου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η φορολογία ρεκόρ για την ευρωζώνη σε επιχειρήσεις και επιτηδευματίες, με δεδομένο μάλιστα το καταγεγραμμένο επίσης ρεκόρ της φοροδιαφυγής που παρατηρείται στη χώρα μας.

Ιδιαίτερα το θεσμικό πλαίσιο που αφορά τις επιχειρήσεις οφείλει να είναι απαλλαγμένο από την πολυνομία και τις χρονοβόρες γραφειοκρατικές

διαδικασίες οι οποίες συχνά διαρκούν περισσότερο και από αυτόν ακόμα το χρόνο ζωής ενός προϊόντος το οποίο καλούνται να υπηρετήσουν.

Χαρακτηριστικό είναι ότι σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση του ΟΟΣΑ στην Ελλάδα χρειάζονται διπλάσιες ή και τριπλάσιες ημέρες, υπογραφές και πιστοποιητικά για να γίνει μια εισαγωγή ή μια εξαγωγή σε σχέση με τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ.

Η ίδρυση μιας επιχείρησης στην Ελλάδα σήμερα δυστυχώς δεν διέπεται από ένα σαφώς καθορισμένο πλαίσιο με χαρτογραφημένες και λογικές διαδικασίες, αντίθετα αποτελεί μια κατά περίπτωση μελέτη με αβέβαια αποτελέσματα που απαιτεί χρόνο και κόπο. Τα επιμελητήριο θα έπρεπε να έχουν την δυνατότητα να παράσχουν όλη την απαραίτητη πληροφορία για την ίδρυση μιας επιχείρησης από την ιδέα μέχρι την πώληση.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω το αναλαμβανόμενο επιχειρηματικό ρίσκο στη χώρα μας σήμερα είναι πολύ μεγάλο κάτι που ανακλάται στις τιμές των προϊόντων. Είναι δηλαδή απαραίτητο να προβλέψει ο επιχειρηματίας το πιθανώς εποχούμενο βαθύ χέρι του κράτους μέσω των ποικίλων φορολογικών του εκφάνσεων ανεβάζοντας τις τιμές προκειμένου να καλύψει την πιθανή ζημία.

Θετικό στοιχείο είναι επίσης η ενσωμάτωση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) από τις επιχειρήσεις, η θετικά αναμενόμενη αύξηση της απασχόλησης από πλευράς επιχειρήσεων με βάση τις απαντήσεις των στελεχών τους, όπως και το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις του δείγματος αναμένουν βελτίωση των θεμελιωδών μεγεθών, τόσο του κλάδου τους όσο και των ιδίων, ενώ εξαιρετικά αρνητικό κρίνουμε το στοιχείο του μικρού ενδιαφέροντος στις επενδύσεις στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.

Επισημαίνουμε πάντως την έλλειψη θεσμικού πλαισίου αναφορικά με ένα κέντρο λήψης αποφάσεων με ισχυρή εντολή, αυτεξούσιου και αποτελεσματικού, πράγμα που λειτουργεί ανασταλτικά τόσο σε σχέση με τη διατύπωση ενός

σχεδίου όσο και με την ανάληψη πρωτοβουλιών και τη λήψη αποφάσεων για την υλοποίησή του.

Αναφορές - Πηγές

Βιβλιογραφία

- Audretsch, D.B., (2002), “Entrepreneurship: A survey of the Literature”, Institute for Development Strategies, Indiana University & Centre for Economic Policy Research (CEPR), London.
- Barton, L. (1993), Crisis in organizations: Managing and communicating in the heat of chaos. Cincinnati, OH: South-Western.
- Boin, A.; P. Hart and E. Stern (2005). The politics of crisis management: Public leadership under pressure. New York: Cambridge University Press.
- Calloway, L. & Keen, P. (1996): Organizing for crisis response, Journal of Information Technology (11) 13-26.
- Casson, M., (1982), The Entrepreneur: An Economic Theory, Martin Robertson, Oxford.
- Cook, J. (1989) An Accident Waiting to Happen. London: Unwin Books.
- Covello, V. T., McCallum, D. B. και Pavlova, M. (έκδοση) (1989) Effective Risk Communication. Νέα Υόρκη: Plenum.
- Ioannides, S., (2003), “Orders and Organization: Hayekian Insights for a Theory of Economic Organization”, American Journal of Economics and Sociology, vol.62(3), 533-566.

- Ozdevecioglu, M. (2002): Krizin işletmelerin Yonetsel ve Orgutsel Yapisi üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi işletmelerinde Yapılan Bir Araştırma (The Effects of Crisis on the Management and Organization Structure), Erciyes iversitesi iktisadi ve idari Bilimler Fakultesi Journal, 19, July-December, pp. 93-114.
- Reinhart, Carmen M. & Rogoff, Kenneth S. (2008) “This Time is Different: A Panoramic View of Eight Centuries of Financial Crises”, March, National Bureau of Economic Research, available:
- Taylor, B. John, “Assessing the Federal Policy Response to the Economic Crisis”, Testimony before the Committee on the Budget United States Senate, 2010
- Ulrich, S., Rogovsky, N. & Lamotte, D. (2009): Promoting Responsible and Sustainable Enterprise-Level Practices at Times of Crisis: A Guide for Policy-Makers
- UNCTAD (2012), World Investment Report 2012: “Towards A New Generation of Investment Policies”, [<http://www.unctad-docs.org/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>.]
- Vergiliel Tuz, M., (2004): Kriz Yonetimi: iletmelerde Uygulama igin Temel Adimlar (CrisisManagement), Alfa, Istanbul.
- Αργείτης Γ., (2011), «Η Δημοσιονομική Κρίση της Ελληνικής Οικονομίας: Αποτυχία της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης» στο Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας (ed.) Οικονομική Κρίση και Ελλάδα, Gutenberg, Αθήνα

- Δρεττάκης Μ. Γ., (2010), «Οι δημοσιονομικές διαστάσεις της κρίσης στην Ελλάδα» στο Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας, (2011) Οικονομική Κρίση και Ελλάδα, Gutenberg, Αθήνα
- Ιωαννίδης, Σ., (1995), Σύγχρονες Θεωρίες για την Φύση της Επιχείρησης: Ανάλυση και Κριτική, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Ιωαννίδης, Σ., Τσακανίκας, Α., (2006), Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2005-2006, IOBE, Αθήνα.
- Καραγιάννης, Α.Δ., (1995), Ιστορία Οικονομικής Μεθοδολογίας, εκδ. Interbooks, Αθήνα.
- Κώτσιος, Π., (2013), Επιχειρηματικότητα και καινοτομία: Σύλληψη, σχεδιασμός, υλοποίηση και λειτουργία, Παναγιώτης Κώτσιος, Λάρισα
- Κώτσιος, Παναγιώτης. (2013), Επιχειρηματικότητα και καινοτομία : Σύλληψη, σχεδιασμός, υλοποίηση και λειτουργία / Παναγιώτης Κώτσιος. - Λάρισα : Κώτσιος Παναγιώτης
- Λαμπίρη - Δημάκη Ι., (1990), «Η κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της», Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή
- Λαπαβίτσας Κ., (2010), 2010 Κρίση Ευρωζώνης, Νόβολι, Αθήνα
- Μπαμπανάσης Σ., (2004), «Νέα Διεθνής Οικονομία», Παπαζήση, Αθήνα
- Οικονόμου Γ. Ε., (2010), «Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών: τα συμπεράσματα της ανάλυσης και προτάσεις πολιτικής» στο Οικονόμου, Γεώργιος & Σαμπεθαί, Ισάακ & Συμιγιάννης, Γεώργιος Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών της Ελλάδος: Αιτίες Ανισορροπιών και Προτάσεις Πολιτικής, Ιούλιος, σσ. 1-74,

- Παπασαραντόπουλος Π., (2012), «Μύθοι και στερεότυπα της ελληνικής κρίσης», Επίκεντρο, Θεσ/νικη
- Σταθάκης Γ., (2011), «Η Δημοσιονομική Κρίση της Ελληνικής Οικονομίας» στο Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας (ed.) Οικονομική Κρίση και Ελλάδα, Gutenberg, Αθήνα
- Τάσος Γιαννίτσης, Σταύρος Ζωγραφάκης, Ιωάννα Καστέλλη, Δέσποινα Μαυρή. (2009), Ανταγωνιστικότητα και τεχνολογία στην Ελλάδα- 1η έκδ. - Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζήση, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών

Διαδίκτυο

- Επιμελητήριο Χανίων, 2015, <http://www.chania-cci.gr/website/index.php/el/>
- Περιφέρεια Κρήτης, 2015, <http://www.crete.gov.gr/index.php?lang=el>
- ΚΕΤΑ, 2008, <http://www.keta-kriti.gr/>
- Ο.Α.Σ.Α 2005, <http://www.oasa.gr/>
- IOBE, 2013, <http://www.iobe.gr/>